

Alacak Karşılıklarını Belirleyen Faktörlerin İncelenmesi: Alacak Yönetimi, Muhafazakârlık ve Kazanç Yönetiminin Etkileri

Serdar BENLİGİRAY¹ - Ahmet ONAY²

Makale Gönderim Tarihi: 1 Mayıs 2022

Makale Kabul Tarihi: 15 Eylül 2023

Öz

Bu çalışma Borsa İstanbul şirketlerinin finansal tablolarında raporlanan alacak karşılıklarının karakteristiğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bunun için alacak yönetiminin etkisi ve diğer finansal faktörler kontrol edilerek muhafazakâr raporlama ve kazanç yönetiminin etkisi incelenmiştir. Analiz bulgularına göre alacak karşılıklarının esas belirleyicisi alacak politikaları ve şirketin finansal durumudur. Alacak karşılıklarının kazancı kayda değer ölçüde etkilediği gözlenmiştir. Buna karşın bu tahakkukların kazanç hedeflerine ulaşmak için kullanıldığı söylenemez. Toplam ihtiyari tahakkukların artık karşılıklara etkisi alacakların kazanç yönetiminin bir aracı olduğu görüşünü desteklemektedir. Analiz firmalarında alacaklar için karşılık ayırma ve kayıttan silme prosedürünün etkin olmadığı söylenebilir. Bulgular muhafazakârlığın ayrılan alacak karşılığını artırdığına işaret etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Alacak Yönetimi, Muhafazakârlık, Finansal Sıkıntı, Kazanç Yönetimi.

JEL Sınıflandırma Kodları: M21, M40, G30.

¹ (Sorumlu Yaar) Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, serdarbenligiray@anadolu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7593-7971

² Doç. Dr., Eskişehir Teknik Üniversitesi, UMYO, ahmet_onay@eskisehir.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1182-6003

Examination of Factors Determining Bad Debt Provisions: Effects of Receivables Management, Conservatism and Earnings Management

Abstract,

This paper aims to identify the characteristics of the provision for bad debts reported in the financial statements of firms listed on Borsa Istanbul. For this purpose, the effects of conservative reporting and earnings management are examined by controlling the effect of receivables management and other financial factors. According to the findings, the receivables policy and the firm's financial condition are the main determinants of the provisions. The provisions are observed to affect the earnings significantly. However, these accruals can not be argued to be used to achieve earnings targets. The observed effect of total discretionary accruals on residual provisions supports the argument that receivables are used as a tool for earnings management. For the analysis firms, it can be argued that the provisioning and write-off procedures for accounts receivables are ineffective. Findings indicate that conservatism increases the provision for debts.

Keywords: *Receivables Management, Conservatism, Financial Distress, Earnings Management.*

JEL Classification Codes: *M21, M40, G30.*

1. Giriş

Alacaklar, finansal nitelikli olaylar sonucunda ortaya çıkan, yazılı veya sözlü bir sözleşmeye ya da aynı zamanda bir kıymetli evraka dayanan, ticari veya ticari olmayan sebeplere ilişkin gelecekte fayda elde edilmesi umulan tahsilat haklarıdır. Alacak hesapları, ticari niteliği olmayan nedenlerle ortaya çıkabilmekle birlikte özellikle müşterilerine kredili satışlar yapan şirketlerin finansal tablolarında önemli yer tutar. Alacaklar bilançoda, net gerçekleşebilir değer üzerinden gösterilir. Buna göre bir şirketin yaptığı kredili satışlar karşılığında gelecekte müşterilerinden tahsil etmeyi beklediği tahmini tutar üzerinden raporlanır. Bilançoda net gerçekleşebilir değere, alacaklar aktif hesabından aktif düzenleyici bir hesap olan şüpheli alacak karşılıklarının düşülmesiyle ulaşılır. Şüpheli alacak karşılığı hesabı, şirketin tahsil edemeyeceği alacak tutarlarına ilişkin yöneticilerin tahminlerini yansıtır.

Tahakkuk esası varsayımı ve muhafazakârlık kavramı, yöneticilerin alacak karşılıkları üzerinde sahip olduğu ve tahminleriyle kullandıkları mevcut takdir yetkisinin iki önemli gerekçesidir. 2018 yılında Uluslararası

Finansal Raporlama Standardı UFRS 9'un (UFRS 9) yayınlanması, alacak karşılıklarının raporlanmasında yönetici tahminlerinin ve dolayısıyla takdir yetkisinin kapsamını genişleten bir paradigma değişimi anlamına gelir. Geçmiş standarttan farklı olarak UFRS 9, temerrüde düşmüş alacakların yanında henüz vadesi dolmamış alacakların hesaba katılması gerektiğini öne sürer. Buna göre, vadesi geçsin ya da geçmesin tüm alacaklar için temerrüt riskine göre karşılık giderleri raporlanmalıdır. Bu durum halihazırda yöneticilerin sahip olduğu muhasebe teorisinden kaynaklanan takdir sınırlarının genişletilmesi anlamına gelir.

Finansal raporlama muhafazakârlığı kötü haberlerin iyi haberlerden önce finansal tablolarda raporlanmasını savunan yöntem ve politikaların uygulanmasını ifade eder. Buna göre şirketi etkileme potansiyeline sahip riskler ölçüsünde henüz gerçekleşme dahi muhtemel giderler için karşılıklar kaydedilmelidir. Muhafazakârlık, alacakların tahsil edilememesiyle ilişkilendirilen gelecekteki potansiyel zararlar için alacak karşılığı raporlanmasını gerektirir. Ancak yöneticilerin potansiyel tehditler karşısında aşırı muhafazakâr tahminlerde bulunması, temerrüt riski bulunan alacaklar için finansal tablolarda daha yüksek tutarda karşılık raporlanmasıyla sonuçlanır.

Muhafazakârlığın raporlanan finansal performans üzerinde etkisi iki yönlü olabilir. Bunlardan biri alacak karşılıklarının seviyesinin aşırı muhafazakâr bir tahminle olması gerektiğinden fazla raporlanması sonucunda kârın olduğundan düşük gösterilmesidir. Diğer taraftan, bu tutum zamanla bilançoda yedekler biriktirilmesine neden olabilir ve bir gelir kalemi olan konusu kalmayan karşılıklar hesabı üzerinden kârın olduğundan yüksek gösterilmesi için kullanılabilir. Burada bahsedilen ikinci problem tahakkuk esaslı kazanç yönetimine işaret eder. Finansal performansı potansiyelin üstünde göstermenin bir diğer yöntemi, tahakkuklar yerine gerçek faaliyetler üzerinden kazancın yönetilmesidir. Örneğin aşırı esnek kredi koşullarının sunulması, bir taraftan satışların artırılması üzerinden yöneticilerin kazanç eşiklerine ulaşmalarına hizmet ederken diğer taraftan alacakların ve dolayısıyla sonraki dönemlerde alacak karşılıklarının artmasına neden olur.

Gerçek kazanç yönetimi aracı olup olmamasına bağlı olmaksızın çalışma sermayesi yönetiminin önemli bir bileşeni olan alacak yönetimi politikaları, alacak karşılıklarını önemli ölçüde etkileyen bir başka faktördür. Alacak yönetimi; bir şirketin nakit girişleri, finansman ihtiyacı ve kârlılığı gibi önemli finansal göstergelerini büyük ölçüde etkiler. Alacak yönetimi, dönemler itibarıyla yöneticilerin önemli ölçüde kontrolü altında olan unsurlar ile yöneticilerin yalnızca bir gösterge olarak dikkate aldığı ekonomik koşul-

ların bir kombinasyonundan etkilenir. Kredili satış ve tahsilat politikası tamamen yöneticilerin kontrolünde gibi gözükse de sektörü veya topyekûn ülke ekonomisini etkileyen sıkıntılar, alacakların zamanında tahsil edilememesi problemiyle karşılaşılmasına neden olabilir. Ekonomik koşulların yanı sıra yöneticilerin kredili satışlara ve alacakların tahsiline ilişkin politikaları alacak karşılığı hesaplarının bakiyesini doğrudan etkiler.

Alacak yönetiminin genel çerçevesi; satış koşullarının belirlenmesi, kredili satış tekliflerinin kabul edilmesi veya reddedilmesi ve vadesi geçmiş alacaklar için tahsilat politikalarının belirlenmesinden oluşur. Satış koşulları ve kredi tekliflerine verilen yanıtlar, alacakların tutarı ve tahsilat performansı ile ilişkilidir. Ayrıca alacak yönetimi şirketin kârlılığı üzerinde önemli seviyede değişime neden olabilir. Örneğin müşterilere nakit indirimleri sunulması satışları artırırken, alacak tahsil süresini ve alacak karşılığı giderlerini azaltır ve bunların kârlılık üzerinde pozitif etkisi beklenir. Yöneticilerin alacakların vadesini uzatmaları ise hem satışları hem de alacak tahsil süresi ve alacak karşılığı giderlerini artırması beklenen bir politikadır. Satışlardaki artışın kârlılığı pozitif etkilemesi beklenirken, tahsil süresinin uzaması ve karşılık giderlerinin artmasının kârlılığı negatif etkilemesi beklenir. Diğer taraftan sıkı bir tahsilat politikası satışlar, alacak tahsil süresi ve karşılık giderlerini baskılar. Satışlardaki azalışın kârlılığı negatif etkilemesi, diğer iki değişkendeki azalışın ise kârlılığı pozitif etkilemesi beklenir. Alacak yönetimi politikalarının her biri, alacak karşılığı hesaplarıyla ilişkili sonuçlara neden olur.

Yöneticilerin alacak karşılıkları üzerindeki raporlama davranışlarını sınırlandıran bir diğer önemli faktör bağımsız denetimdir. Denetimin kalitesi, bağımsız denetimin yöneticilerin raporlama davranışları üzerindeki potansiyel etkisini artıracaktır. Finansal raporlamanın güvence sorumluluğunu üstlenen denetçiler, yöneticilerin subjektif politika seçimi ve tahminlerini sorgulayacaklardır. Denetçilerin denetim raporunda bildirdikleri görüşler, söz konusu sorgulamalardan etkilenir ve yöneticiler üzerinde doğal bir baskı unsurudur.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldığı üzere alacak karşılıkları, yöneticilerin politikaları ve tahminleri üzerinden geniş bir takdir alanına sahip oldukları hesaplardır. Bu takdir yetkisi, yöneticilerin kontrolünde olan veya dışsal birçok faktörün etkisine bağlı olarak genişleyebilir veya sınırlanabilir. Nihayetinde alacak karşılığı tutarı, birçok faktöre bağlı olarak finansal tablolarla farklı seviyelerde raporlanabilir. Özetlemek gerekirse alacak karşılıklarını etkileme potansiyeline sahip faktörler şöyle sıralanabilir: Alacak yönetimi politikaları; Şirket özelindeki finansal koşullar; Kazanç yönetimi motivasyon-

ları; Finansal raporlama muhafazakârlığı; Bağımsız denetim; Ekonomik çevre ve konjontür.

Bu çalışmada alacak karşılıklarının seviyesini etkileyen tüm faktörleri incelemeyi amaçlayan kapsamlı bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu amaç doğrultusunda istatistiksel modeller ile sınanması öngörülen değişkenler, alacak karşılığı tutarını etkileme potansiyeline sahip faktörler hakkında ayrıntılı değerlendirmeler yapılarak belirlenmiştir. Böylece Borsa İstanbul şirketlerinin finansal tablolarında raporlanan alacak karşılıklarının karakteristiği anlaşılabilir olacaktır. Çalışmanın sonraki bölümünde, araştırma modelinde alacak karşılığı ile ilişkisi sınanan değişkenlerin tartışıldığı kavramsal çerçeve ve literatür sunulmuştur. Sonraki bölümlerde sırasıyla; araştırmanın metodolojisi, örnekleme ve bulgularına yer verilmiştir. Son bölümde sonuçlar ve öneriler yer almaktadır.

2. Kavramsal çerçeve ve literatür

Şüpheli alacaklar kalemi stoklar, ticari borçlar, tahakkuk etmiş yükümlülükler, amortisman giderleri ve özel kalemler gibi toplam tahakkukları etkileyebilecek yönetimin inisiyatifindeki spesifik tahakkuk kalemlerinden biridir (Marquardt ve Wiedman, 2004). Tahakkukların ihtiyari kısmı yönetimin raporlanan kazanç üzerindeki inisiyatifiyle oluşur. İhtiyari tahakkukların oluşumunda kazancı olduğundan farklı raporlama çabalarının etkisi olabileceği gibi kazancı etkileyen olumlu ve olumsuz gelişmeleri raporlamaya yansıtma da yöneticilerin ihtiyatlı tutumlarının bir yansıması da olabilir (Basu, 1997). Alacaklar kalemi özelinde McNichols ve Wilson (1988) genel kabul görmüş muhasebe standartlarını temel alarak dönem içi ayrılan alacak karşılığını modellemiş ve projeksiyon hatasını artık karşılık olarak tanımlamıştır. Alacak karşılığında beklentilerden sapan artık kısım, spesifik tahakkukun ihtiyari kısmı olarak yorumlanmaktadır.

Toplam ihtiyari tahakkukların tahmininde, şirketin gerçek durumunun tahakkuklar üzerinde yapacağı etki dikkate alınır. Bu sebeple tahmin modellerinde kontrol değişkenleri yer alır veya sektör/yıl özelinde kesitlendirme yaparak tahminleme yapılmaktadır. Örneğin, sıklıkla başvurulan Jones modelinde (Jones, 1991) tahakkukların ihtiyari olmayan kısmı, toplam tahakkukların satışlar ve arsa, bina ve ekipmanlara oranlanmasıyla ve sektörler özelinde tahmin edilir. Zorunlu tahakkukları açıklayan bu tür faktörler spesifik tahakkuk modeli olan McNichols–Wilson modelinde kontrol edilmemektedir. Dolayısıyla, artık karşılıkların bu tür faktörler dikkate alınmadan doğrudan kazanç yönetimine yorulması yanlış değerlendirmelere yol açacaktır.

Değerlendirme hatasını önlemek için bir yöntem, alacak karşılıkları tahmin modelini modifiye etmek olabilir (Jackson ve Liu, 2010). İhmal edilmiş faktörlerin yer almadığı varsayılan bütüncül bir modelden türetilen hata terimleri olan artık karşılıklar üzerinden farklı senaryolara ait kesitlerde yapılacak karşılaştırmalarla doğru çıkarımlar yapmak mümkündür. Diğer taraftan, teorik olarak iyi çerçevelenmiş McNichols–Wilson modelini değiştirmek yerine, hata terimlerinin bağımlı değişken ve karşılık düzeyini etkileyebilecek diğer tüm faktörlerin bağımsız değişken olarak yer aldığı ikinci bir regresyon analizi kurgulanabilir. Böyle bir analiz iki aşamalı olup, temel olarak Frank ve Rego (2006)’nın farklı bir spesifik tahakkuk kalemi için tahmin modelinden türettikleri hata terimini açıklamak için tekrar modelledikleri iki aşamalı regresyon analizi yaklaşımının alacak karşılıklarının analizinde uygulanması olarak da görülebilir. Burada sunulan çalışmada öncelikli olarak McNichols–Wilson modelinden artık karşılıklar türetilmiş, sonrasında, beklenen karşılıklardan sapmanın olası nedenleri ikinci bir regresyon analizi üzerinden incelenmiştir.

2.1. Bağımlı değişkenin ölçümü: McNichols–Wilson modeli

Dönem içinde ayrılacak alacak karşılıklarının belirlenmesinde iki temel görüş gelir yaklaşımı ve bilanço yaklaşımıdır. Gelir yaklaşımında, dönem içinde yapılan satışlardan doğan alacaklardan izleyen dönemde tahsil edilemeyerek kayıtlardan silinecek tutarın tahminine göre dönemin alacak karşılığı belirlenir. Bilanço değerlemesine göre ise, dönem sonunda şirketin mevcut alacakları üzerinden izleyen dönemde tahsil edilemeyerek kayıtlardan silinecek tutar öngörülerek dönem içi alacak karşılığı ayrılır. McNichols ve Wilson (1988)’in genel kanısı kredi yöneticileri öncelikle gelir yaklaşımıyla cari satışların belirli bir yüzdesine göre provizyon tutarı belirler; fakat sonrasında, yaşlandırma tablosuyla ve makroekonomik/sektörel veriler de değerlendirilerek yönetimin tahsilatlar konusundaki beklentisini yansıtacağı bir karşılık düzeyi belirlenir. Bu sebeple, normal olarak şirket yönetimi genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine sıkı biçimde uyduğu ve dolayısıyla kazanç yönetimi uygulamadığında dönem içinde ayrılan karşılıklar ($di_karş_{it}$) dönem başı bilanço karşılıklarına ($b_karş_{i,t+1}$), dönem içinde kayıtlardan silinen alacaklara ($kayıtsil_{it}$) ve yönetimin eldeki bilgiler dahilinde oluşturduğu beklentilerine bağlıdır.

Yönetimin alacaklardan tahsil edilemeyecek tutarı öngörürken başvurduğu beklentilerini dışarıdan inceleyerek modele dahil etmenin zorluğu ortadadır. Böyle bir yol izlemek yerine, McNichols–Wilson modelinde yönetimin beklentileri yerine “mükemmel bir tahminci” gibi görülebilecek gelecek dönemde gerçekleşen kayıtlardan silinen alacaklar $kayıtsil_{i,t+1}$ kullanılmaktadır.

Hata terimi ε_{it} , beklenen karşılıklardaki sapmayı ifade eder ve artık karşılıklar olarak adlandırılır. Buna göre dönem içi ayrılan alacak karşılıklarının gerçekleşen ile tahmin edilen tutar farkı artık karşılıkları verir. McNichols–Wilson modeli aşağıda verilmiştir.

$$di_karş_{it} = \alpha + \beta_1 b_karş_{it-1} + \beta_2 kayıtsil_{it} + \beta_3 kayıtsil_{it+1} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Tahsili şüpheli alacaklardan tahsil edilen tutarı ifade eden ve karşılık düzeyini etkileyen bir alacak hareketlilik tablosu kalemi olan konusu kalmayan karşılıklar dikkate alınmamaktadır. Modelin bu haliyle konusu kalmayan karşılıklara yapılan kayıtları ($kk_karş_{it}$) ihmal etmesi, modelin hata terimi olan artık karşılıklarda yanlışlık yaratabilir. Modelin temel sınırlılıkları şirket yöneticilerinin veya bağımsız denetçilerin karşılıklara olan yaklaşımını, finansal raporlama muhafazakârlığı düzeyini, şirket özelindeki finansal faktörleri ve dışsal ekonomik faktörleri içermemesi olarak özetlenebilir (DeAngelo, 1988). Buna karşın McNichols-Wilson modeli, alacak karşılıklarının analizinde geçmişten bugüne tercih edilen bir spesifik tahakkuk modelidir (Robb, 1998; Jackson ve Liu, 2010; Lee ve Choi, 2016; Christodoulou-Volos, 2020; Bryan, McKnight ve Houmes, 2021).

Modelin önerildiği esas çalışmada tüm değişkenler satışlara oranlanmış fakat herhangi bir gerekçe beyan edilmemiştir. Tüm değişkenlerin aynı birimle ölçüldüğü bu modelde böyle bir deflatöre başvurulmasının nedeni değişken varyans problemiyle karşılaşmış olması ve benzeri istatistiksel sınırlılıklar olabilir. Diğer taraftan, sonraki döneme ait kayıttan silinenlerin cari satışlara oranı ve birikimli karşılıkların sonraki yıl satışlara oranı değişkenlerinin açıklaması teorik olarak zorluk yaratmaktadır. Dolayısıyla, çalışmamızda değişken varyans sorunu kontrol edilerek model değişkenleri satışlara oranlanmadan analiz edilmiştir. Analizin devamında, şirketler arası finansal büyüklüklerin etkisini ortadan kaldırmak için artık karşılıklar dönemin satışlarına oranlanarak kullanılmıştır. Yani regresyon analizinin ikinci aşamasında kullanılan bağımlı değişken $art_karş$, artık karşılıkların net satışlara oranıdır.

2.2. Bağımsız değişkenler

Alacak karşılığının olması gerekenden az veya fazla ayrılmış olmasının çeşitli açıklamaları olabilir. Temel açıklamalardan biri kazancı olduğundan farklı göstermek için motivasyon yaratacak veya kazanç yönetimiyle ilişkilendirilebilecek durumların varlığıdır. Diğer taraftan, şirket yönetiminin uyguladığı kredi politikası, alacaklardaki temerrüt riskine karşı tutumu ve finansal raporlama muhafazakârlığı gibi şirket özelindeki faktörler de ayrılan karşılığın düzeyini etkileyebilir. Bunların yanında sektörel farklılıklar ve dönemler arası ekonomik konjonktür farkları alacakların kalitesine ve riskliliğine etki

ederek alacaklar için beklenenden daha az veya çok karşılık ayrılmasına neden olabilir. Burada sayılan faktörler üç grupta özetlenebilir: i. kazanç yönetimiyle ilişkili faktörler; ii. alacak yönetimi ve raporlamasıyla ilişkili faktörler; iii. ekonomik çevreyle ilişkili dışsal faktörler. Bu sınıflandırma kapsamında geliştirilen değişkenler aşağıda açıklanmaktadır.

2.2.1. Kazanç yönetimiyle ilişkili faktörler

Bu alt başlıkta incelenen faktörler kazancı yönetmek için alacaklardaki ihtiyari tahakkukların kullanımını saptamaya yöneliktir. Bu amaçla belirlenen kâr hedeflerine yakınlığı ölçen değişkenler, kazanç düzeyindeki aşırılıkları ölçen değişkenler ve toplam tahakkuklar üzerinden genel kazanç yönetimine işaret eden bir değişken aşağıda açıklanmaktadır.

Kazanç eşiği motivasyonu: Şirket yöneticileri yatırımcılar, bankalar ve satıcılar gibi şirket dışı ekonomik aktörlerin algılarını etkilemek için kazancı yönettiklerinde üç temel eşik düzeyini dikkate alırlar: i. Az da olsa kâr açıklamış olmak için sıfır düzeyi ve üstü; ii. Mevcut performansı korumuş olmak için geçmiş yıl kazancını yakalamak; iii. Piyasa beklentisini karşılamış olmak için finansal analistlerin kazanç beklentilerini yakalamak (DeGeorge, Patel ve Zeckhauser, 1999). Eşik düzeyin yakalanmasına veya aşılmasına yönelik motivasyonu ölçmek için şirketin raporladığı kazanç düzeyinden yola çıkarak çeşitli ölçümler geliştirilmiş ve eşiklere yönelik kazanç yönetimi motivasyonunun varlığını vurgulamak adına kukla değişken olarak araştırma modellerinde kullanılmıştır. Bu ölçümlerde kazanç kalemi olarak hisse başına kazanç (HBK_t) kullanıldığında, şirketler arası kıyaslama yapabilmek için dönem başı hisse senedi fiyatına (P_{t-1}) oranlanması gerekmektedir (Burgstahler ve Eames, 2006). Aynı amaçla kullanılabilir diğer bir oran net kâr veya zararın satışlara oranıdır. Kazanç kaleminde olası bir manipülasyon öncesi motivasyonu daha doğru göstermesi bakımından ölçümde, net kâr/zarar kaleminden cari şüpheli alacak karşılığı gideri tutarından beklentiye aşan kısmının çıkarılması uygun olacaktır [$(netKZ - art_karş)/netSatış$] (Lee ve Choi, 2016).

Yukarıda açıklanan iki kazanç hedefi ölçümü için iki ayrı kazanç yönetimi motivasyonu ölçüm aracı belirlenmiştir. Bunlardan ilki az da olsa kâr açıklamış olmak için kazancın en az sıfır veya sıfırdan az bir marj yüksek olması halinde 1 aksi durumda 0 değerini alan kukla değişkenlerdir (HBK_0 , $netKZ_0$). İkincisi ise mevcut performansı korumuş olmak için dönem kazancı ile geçmiş dönem kazancı arasındaki farkın en az sıfır veya dönem kazancı lehine az bir marj yüksek olması halinde 1, aksi durumda 0 değerini alan kukla değişkenlerdir ($HBK_eşit$, $netKZ_eşit$). Bu değişkenlerin hesaplamasında kullanılan marj literatürde değişkenlik göstermektedir. Buradaki ölçümlerde

kullanılan hesaplamalarda marj Jackson ve Liu (2010) ve Bryan ve diğerleri (2021) çalışmasındaki gibi %3 olarak belirlenmiştir. Belirlenen marj düzeyinde kukla değişken değeri 1 olan şirket-yıl verisinin tüm veri setine oranı yaklaşık %10'dur. Kazanç hedeflerine yönelik olarak beklenen kazanç yönetimi pratikleri esas olarak kazancı artırıcı yönde olması sebebiyle burada açıklanan dört değişken ile dönem giderini artıran bir faktör olarak beklenen düzeyin üstündeki alacak karşılığı *art_karş* değişkeni arasında negatif bir ilişki beklenebilir.

Kazanç düzeyindeki aşırılıklar: Raporlanan kazanç düzeyindeki aşırılıklar da kazanç yönetimiyle ilişkilendirilebilir. Örneğin, şirketin önemli ölçüde zarar ettiği dönemlerde büyük temizlik muhasebesi olarak tanımlanan yaklaşımla, zararın tutarına oranla önemsiz gözükse de fakat olması beklenen tutardan daha fazla alacak karşılığı gideri raporlanabilir (Lee ve Choi, 2016; Bryan vd. 2021). Diğer taraftan, önemli ölçüde kâr edilen bir dönemde gelecek dönemlerde kazanç yönetimi kaynağı olarak veya gizli otofinansman amacıyla beklenen tutarın üzerinde alacak karşılığı ayrılmış olabilir. Bu durumları belirlemek amacıyla, veri setinde kazanç bakımından uç noktalarda olan şirket-yıl verisinin ölçülmesi için kukla değişkenler geliştirilmektedir. Bu çalışmada Jackson ve Liu (2010) yaklaşımı benimsenmiş, net kâr veya zarar tutarının toplam varlıklara oranı sıralanarak en düşük ve en yüksek %10'luk kesimdeki şirket-yıl verisi belirlenmiştir. Şirketlerin toplam varlık kârlılığının, faaliyet gösterilen sektörün riskliliğine göre ve yıldan yıla değişiklik göstermesi beklenir. Bu sebeple hesaplamalarda hem yıl bazında hem de sektöre göre sıralama yapılmış ve %10'luk dilimler kendi alt kesitlerinde belirlenmiştir. Buradaki varsayımlara göre *netKZ_alt* ve *netKZ_üst* olarak adlandırılan değişkenlerin, beklenen düzeyin üstündeki alacak karşılığı *art_karş* ile arasında pozitif yönde ilişki beklenebilir.

Toplam ihtiyari tahakkuklar: Toplam tahakkukların tahminlerden sapma gösteren kısmı raporlanan kazanç üzerinde yönetimin inisiyatifi olarak yorumlanır ve ihtiyari tahakkuklar olarak adlandırılır. İhtiyari tahakkukları pozitif olan ve dolayısıyla kazanç artırıcı yönde kazancını yönettiği varsayılan şirketlerin alacak tahakkuklarında da benzer durumun gözlenmesi doğaldır. Alacak tahakkuklarında beklentilerden sapan kısmı negatif yönde etkileyen bir kalem olarak alacak karşılıklarındaki beklenmeyen kısım ile toplam ihtiyari tahakkuklar arasında ters yönde bir ilişki beklenir (Marquardt ve Wiedman, 2004). Toplam ihtiyari tahakkuklar *İT* ile *art_karş* arasındaki böyle bir ilişki alacak karşılıklarının kazanç yönetiminde bir araç olarak kullanılıyor olabileceğine işaret eder.

Bu çalışmada, $\dot{I}T_{it}$ değişkeni için gerçekleşen toplam tahakkuklar ile tahmin edilen toplam tahakkukların farkı kullanılmıştır. Toplam tahakkuklar, olağandışı faaliyetler öncesi kârdan faaliyetlerden doğan nakit akımının farkı olarak hesaplanmıştır. Toplam tahakkukların (TT_{it}) tahmini için Modifiye Jones modelinin (Dechow, Sloan ve Sweeney, 1995) faaliyetlerden sağlanan nakit akışı ilave edilerek ulaşılan bir türevi kullanılmıştır (Kasznik, 1999; Tsi-pouridou ve Spathis, 2012). Aşağıda verilen modelde $\Delta netSatış$ ve $\Delta alacak$ sırasıyla hasıllattaki ve alacaklardaki dönemlik değişimi, MDV_{it} ve FNA_{it} sırasıyla maddi duran varlıkları ve faaliyetlerden nakit akışını ifade eden değişkenlerdir. Modeldeki tüm değişkenler TV_{it-1} dönem başı toplam varlıklar tutarına oranlanmıştır.

$$\frac{TT_{it}}{TV_{it-1}} = \beta_0 + \beta_1(1/TV_{it-1}) + \beta_2(\Delta netSatış_{it} - \Delta alacak_{it})/TV_{it-1} + \beta_3 MDV_{it}/TV_{it-1} + \beta_4 FNA_{it}/TV_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

2.2.2. Alacak yönetimi ve raporlamasıyla ilişkili faktörler

Bu alt başlıkta incelenen faktörler şirketin finansal yönetim ve finansal raporlama karakteristiklerinin alacak karşılıkları üzerindeki etkisini kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda alacak yönetiminin etkisini ölçen değişkenler, tahakkukları etkileyen muhasebe tercihi olarak muhafazakârlığı ölçen değişkenler ve bağımsız denetimin raporlanan karşılıklara etkisini ölçen değişkenler tanımlanmış ve aşağıda açıklanmıştır. Bu başlık altında artık karşılıkların modellenmesinde olası bir yanlılığı gidermek için geliştirilen ve raporlamayı ilgilendiren bir kontrol değişkeni de açıklanmaktadır.

Şirketin alacak yönetimi: Şirketin borç ve benzeri mali yükümlülüklerini yerine getiremeyecek koşulda olması halinde finansal sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Finansal sıkıntı, finansal performansa yansıyan ihtiyari tahakkukları olumsuz yönde etkileyebilir (Habib, Uddin Bhuiyan ve Islam, 2013; Ghazali, Shafie ve Sanusi, 2015). Finansal sıkıntının derecesi arttıkça ihtiyari tahakkukların pozitiften negatife dönmesi beklenir (Jaggi ve Lee, 2002). Altman Z skoru vb. ile ölçülen şirketin kredi değerliliği, spesifik olarak şirketin alacak karşılığını manipüle etmesine yönelik kararını etkileyebilir (Bryan vd., 2021). Finansal sıkıntılar şirketin varlık yönetimiyle etkileşimdedir: çalışma sermayesi yönetiminden kaynaklı sorunlar finansal sıkıntıyı artırır veya finansal sıkıntılar yüzünden çalışma sermayesi yönetiminde sorunlar meydana gelir. Alacaklar kalemi özelinde, finansal sıkıntıda bir şirket, gelir yaratma kaygısıyla kredili satışlarını artırabilir ve alacaklarında bir artış gözlenebilir (Molina ve Preve, 2009). Böyle bir durumda alacakların kalitesi ve dolayısıyla ayrılan alacak karşılığı artış gösterecektir. Dolayısıyla, alacak kalitesinin bir göstergesi olarak dönem içinde ayrılan alacak karşılıklarının beklenen-

den fazla olmasının bir nedeni finansal sıkıntı olabilir. Christodoulou-Volos (2020) araştırmasında McNichols–Wilson modeliyle türettiği artık karşılıkların finansal kaldıraçla pozitif ve kârlılıkla negatif ilişkili olduğunu raporlamıştır. Bu açıklamalar bağlamında, çalışmamızda finansal sıkıntının bir ölçümü olarak iflas olasılığı p değeri üreten Shumway (2001)'in Hazard modeli benimsenmiştir. Modelde $özK$ değişkeni, toplam kaynaklar eksi toplam yabancı kaynaklar olarak özkaynakları ifade eder. DV dönen varlıklar ve $KVYK$ kısa vadeli yabancı kaynakların toplamıdır. Şirket yaşı, şirketin DataStream veri tabanında yer aldığı ilk yıldan başlayarak hesaplanmıştır. Hazard modele göre elde edilen p değeri ile ölçülen finansal sıkıntı değişkeni $finStres$ ile $art_karş$ arasında aynı yönde bir ilişki beklenebilir.

$$p = 1 - (1 / (-7,811 - 6,307netKZ/TV + 4,068(TV - özK)/TV - 0,158 DV / KVYK + 0,307ln(yaş))) \quad (3)$$

Finansal sıkıntıdaki şirketler, yüksek rekabet veya bilgi asimetrisi gibi temel bir nedenle ilave gelir yaratma, pazar payını artırma veya ürünü hakkında olumlu sinyal yaratma adına ticari kredilere ağırlık verebilir (Paul ve Boden, 2008). Bu gibi durumlarda şirketin kredi politikası optimalden uzaklaşarak alacak portföyünün tahsil edilebilirliğini azaltacaktır. Böyle bir alacak portföyü taşıyan şirketlerin dönem içi ayrılan karşılıkları da bu politikanın bir sonucu olarak normalden yüksek olabilir (Joyner, 2011). Bu sebeple, kredi politikalarının bir yansıması olarak alacak portföyünün kalitesini ölçen bilanço karşılıklarının brüt alacaklara oranı $bkarsOran$ ile $art_karş$ arasında aynı yönde bir ilişki gözlenebilir.

Kredi politikasının önemli bir bileşeni tahsilat yönetimidir. Alacakların tahsil edilebilirliğinin bir diğer göstergesi alacak tahsil süresi veya eşdeğer bir ölçümü olan alacak devir hızıdır. Basitçe toplam alacakların net satışlara oranlanmasıyla elde edilen değişken, dönem içi alacak karşılığındaki ihtiyari kısmın bir açıklayıcısı olarak kullanılmaktadır (Cassell, Myers ve Seidel, 2015; Rippy, 2017). Alacak devir hızı aynı zamanda kredi politikasının bir diğer bileşeni olan tahsilat etkinliği olarak da görülebilir. Alacakların tahsil edilebilirliğinin ve/veya tahsilat etkinliğinin bir göstergesi olarak alacak devir hızı arttıkça dönem içinde ayrılan karşılıkların normale göre daha az olması beklenir. Bu sebeple, alacak devir hızı değişkeni $devirHz$ ile $art_karş$ arasında ters yönlü bir ilişki beklenmektedir (Lee ve Choi, 2016). Alacak devir hızı oranının pay ve paydası olan satışlar ve ortalama ticari alacaklar kalemi çok küçük veya büyük değerler alabildiği için oranın değeri aşırılık gösterebilmektedir. Bu sebeple alacak devir hızının doğal logaritması kullanılmıştır.

Finansal raporlama muhafazakârlığı: Finansal raporlama muhafazakârlığının üç temel karakteristiğinden bahsedilebilir: i. Net varlık kalemleri olduğundan düşük değerle raporlanma eğilimindedir; ii. Kazançların raporlanmasında kayıplara kıyasla zamana uygunluk daha azdır; iii. Raporlamadaki muhafazakâr yaklaşım varlıkları olduğundan fazla göstermek isteyen yönetim çabalarını zorlaştırır (Guay ve Verrecchia, 2006). Bu durumda, bir varlık kalemi olarak alacaklar için ayrılan dönem içi karşılıklar tutarının beklenenden fazla olması muhafazakâr raporlamanın bir işareti olabilir. Diğer taraftan, Jackson ve Liu (2010) alacak karşılıklarına yönelik kayıtlarda muhafazakârlığın sonraki dönemlerde kazanç yönetiminde kullanılacak rezervler yarattığını ileri sürmektedirler. Fakat bu çalışmada kullanılan muhafazakârlık ölçümleri, literatürdeki çok bileşenli modellerden farklı olarak, alacak karşılıklarına ilişkin bir orandan ibarettir.

Şirketin yatırımcı nezdindeki değerini etkileyebilecek genel enformasyon ortamında finansal rapor gibi kesin ve kanıta dayalı enformasyonun yanı sıra basın duyuruları ve yönetici açıklamaları gibi yoruma açık ve güvenilirliği sorgulanabilir çeşitli enformasyon da bulunmaktadır. Bu koşulda finansal raporlamada muhafazakârlık, bir yönetim mekanizması olarak kazanç yönetimini sınırlayan ve dış yatırımcı ile yönetici arasında şirketin gerçek finansal performansı ve potansiyeli hakkında enformasyon asimetrisini azaltan bir araç olarak görülebilir (LaFond ve Watts, 2008). Buradan hareketle, kazanç yönetimi olarak yorumlanabilecek ihtiyari tahakkukların, raporlama muhafazakârlığı açısından kontrol edilmesi gerekir. Bunun için literatürde muhafazakârlığın vekili olarak çeşitli ölçüm modellerinden yararlanılmaktadır.

Muhafazakârlık ölçümlerinde sıkça kullanılan ve şirketler tarafından olumsuz ekonomik gelişmelerin olumlu gelişmelerden önce raporlanması olarak ifade edilebilecek koşullu muhafazakârlığın bir ölçümü olarak Basu (1997) modeli ve bu modelin piyasa fiyatlaması içermeyen bir versiyonu olarak Ball ve Shivakumar (2005) modeli literatürde öne çıkmaktadır. Fakat bu modeller şirket özelinde ölçüm yapmamaktadır. Bunlara ek olarak, yine Basu (1997) modelinden hareketle geliştirilen Khan ve Watts (2009) modelinde, şirket boyutu, piyasa değeri/defter değeri oranı ve finansal kaldıraç üçlüsünden oluşan şirket-yıl verisi bazında bir muhafazakârlık skoru geliştirilmiştir.

Firma özelinde bir ölçüm, piyasa değeri ile defter değeri arasında piyasa değeri lehine olan farkı raporlama muhafazakârlığı ile ilişkilendiren Feltham ve Olson (1995) yaklaşımıdır. Söz konusu bu farkın finansal anlamda birçok nedeni olabilir. Beaver ve Ryan (2000) piyasa değerinden şirketin gelecekteki getirisinin bugünkü değere olan etkisini ayırması ve kalan yanlılığı

raporlama muhafazakârlığına atfeden bir ölçüm modeli geliştirmiştir. Bu modelin dezavantajı geçmişteki ölçüm için ileriye dönük veri gerektirmesi ve dolayısıyla yakın dönemdeki veri için bir ölçüm oluşturulamamasıdır. Bunun yanında, PD/DD oranı finans teorisine ait faktörlerin vekili olarak kullanılan ve muhafazakârlık ölçümü için tek başına kullanımı tartışmaya açık bir parametredir (Wang, Hogartaigh ve Zijl, 2008). Örneğin, PD/DD oranı şirketin mevcut varlıklarına göre yatırım fırsatlarının, yani büyüme potansiyelinin daha fazla olduğunu gösterir. Khan ve Watts (2009) bu potansiyelin sebep olacağı temsil maliyeti probleminin çözümünde bir kurumsal yönetim aracı olarak muhasebe muhafazakârlığını öngördükleri için PD/DD değişkenini C-skoru parametrelerine dahil etmişlerdir.

Khan–Watts muhafazakârlık skoru: Kahn ve Watts (2009) asimetrik zamanlılık modeli olarak da bilinen Basu (1997) modelini modifiye etmiş ve modifiye modelden elde ettiği katsayılar ile yıllara göre kesitlendirilmiş regresyon modeli üzerinden şirket-verisi bazında bir skor (C-skor) geliştirmiştir. Bu model için teorik olarak muhafazakârlıkla ilişkilendirilen değişkenler Basu modelinde yerine konur. Değişkenlerinin orijinal gösterimiyle Basu modeli aşağıda verilmiştir.

$$X_{it}/P_{it-1} = \beta_1 + \beta_2 D_{it} + \beta_3 R_{it} + \beta_4 D_{it} R_{it} + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

Modelin değişkenleri X_{it}/P_{it-1} hisse başına kârın dönem başı hisse fiyatına oranı, R_{it} i şirketinin t yılına ait hisse senedi piyasa getirisi olarak P_{it}/P_{it-1} oranı ve D_{it} hisse senedi piyasa getirisi negatifse 1, değilse 0 olan kukla değişkendir. Bu modele ait regresyon çıktılarında $D_{it}R_{it}$ terimine ait β_4 katsayısının pozitif ve anlamlı olması piyasa tarafından fiyatlanan olumsuz ekonomik gelişmelerin raporlamaya fazladan yansıdığını gösterir ve muhafazakârlığın bir göstergesi olarak kabul edilir. Çünkü olumlu ve olumsuz haberlerin raporlamaya yansımada zamanlama olarak bir fark olmadığı durumda hem pozitif hem de negatif değerler alabilen R_{it} terimine ait β_3 katsayısında istatistiksel anlamlı ve doğrusal bir ilişkinin görülmesi yeterlidir. $D_{it}R_{it}$ çarpım terimi olumsuz gelişmenin olumluya göre daha önce raporlanması asimetrik zamanlılık olarak adlandırılır. Kahn ve Watts (2009) modelinde, Basu modelindeki β_3 katsayısı yerine G-skoru olarak anılan genel raporlama zamanlılığı terimi bileşenleri, β_4 katsayısı yerine ise C-skoru olarak anılan asimetrik zamanlılık terimi bileşenleri konulur. Sonrasında, modeldeki çarpaz çarpım terimlerinin getirdiği regresyon modeli varsayımları gereği ilave bileşenler eklenir. Model, değişkenlerinin orijinal gösterimiyle aşağıda verilmiştir.

$$G\text{-Skoru} = \mu_1 + \mu_2 \text{boyut}_{it} + \mu_3 PD/DD_{it} + \mu_4 \text{kaldıraç}_{it} \quad (5)$$

$$C\text{-Skoru} = \lambda_1 + \lambda_2 \text{boyut}_{it} + \lambda_3 PD/DD_{it} + \lambda_4 \text{kaldıraç}_{it} \quad (6)$$

$$X_{it} = \beta_1 + \beta_2 D_{it} + R_{it} (\mu_1 + \mu_2 \text{boyut}_{it} + \mu_3 PD/DD_{it} + \mu_4 \text{kaldıraç}_{it}) + D_{it} R_{it} (\lambda_1 + \lambda_2 \text{boyut}_{it} + \lambda_3 PD/DD_{it} + \lambda_4 \text{kaldıraç}_{it}) + (\delta_1 \text{boyut}_{it} + \delta_2 PD/DD_{it} + \delta_3 \text{kaldıraç}_{it} + \delta_4 \text{Diboyut}_{it} + \delta_5 D_{it} PD/DD_{it} + \delta_6 D_{it} \text{kaldıraç}_{it}) + \varepsilon_{it} \quad (7)$$

Bu modeldeki ilave değişkenlerden boyut_{it} değişkeni toplam varlıkların doğal logaritması; kaldıraç_{it} değişkeni uzun ve kısa vadeli borçlar toplamının toplam varlıklara oranı; PD/DD_{it} piyasa değerinin defter değerine oranıdır. Buradaki modelin regresyon analizinde elde edilen λ katsayıları ile her bir şirket-yıl verisi için C-skoru üzerinden finansal raporlama muhafazakârlığıyla doğru orantılı bir ölçüm elde edilmiş olur. Buradaki açıklamalara dayanarak finansal raporlama muhafazakârlığı için belirlenen birinci vekil, muhl , yıl bazında hesaplanan λ katsayılarından türetilmiş C-skorlarıdır.

Givoly–Hayn kümülatif faaliyet dışı negatif tahakkuklar (NT) ölçümü: Literatürde öne çıkan bir model Givoly ve Hayn (2000) tarafından geliştirilen kümülatif faaliyet-dışı negatif tahakkuklar (NT) modelidir. Bu modelin ardındaki mantık, muhafazakâr şirket yönetimlerinin ekonomik kazanımları kaydetmeyi mümkün olduğunca ertelerken, ekonomik kayıpların tanınmasını hızlandıracakları düşüncesidir. Şirket yönetimince verilen bu tür kararların zaman içindeki etkisi faaliyet-dışı olarak tanımlanabilecek birtakım tahakkukların kümülatif olarak negatif yönde giderek artmasıdır. Givoly ve Hayn (2000) birikimli olarak ele aldıkları toplam tahakkukları, faaliyet tahakkukları ve faaliyet dışı tahakkuklar olarak ikiye ayırmış ve faaliyet dışı olan tahakkukların negatif yönde sürekli olarak artış gösterdiğini bulgulamıştır. Kümülatif faaliyet dışı tahakkuklar yaklaşımında muhafazakârlık vekili için değer düşüklüğü ve yeniden yapılandırma maliyetleri gibi olumsuz ekonomik durumların finansal tablolarındaki yansımından yararlanılır (Cui, Kent, Kim ve Li, 2021).

Literatürde sıklıkla başvurulan Basu modeli ve diğer finansal raporlama muhafazakârlığı makro ölçümlerine göre NT ölçümünün güçlü yanı şirket özelinde ölçüme imkân vermesidir. Diğer bir özelliği ise piyasa fiyatı gerektiren bir ölçüm olmadığı için fiyatlama kaynaklı sorunlar barındırmayan alternatif bir ölçüm olmasıdır. Bellikli ve Daştan (2021) BİST şirketleri için negatif tahakkuklar modelini kullandıkları, 2006-2017 yıllarını kapsayan çalışmalarında yıllar içinde negatif tahakkukların arttığını ve bu şirketlerde raporlama muhafazakârlığının yüksek olabileceğini belirtmişlerdir. Şirket-yıl özelinde faaliyet dışı tahakkukları hesaplamak için önce faaliyetlerden tahakkuklar hesaplanır ve toplam tahakkuklardan çıkarılır.

$$\text{Faaliyet tahakkukları} = \Delta (\text{alacak} + \text{stok} + \text{peşin Ödenmiş Giderler} - \text{tic. Borç} - \text{ödenen Vergi Fonlar}) \quad (8)$$

$$\text{Faaliyet dışı tahakkuklar} = \text{netKZ} + \text{Amortisman Gideri} - \text{FNA} - \text{Faaliyet tahakkukları} \quad (9)$$

Buradan elde edilen tahakkuklar 5 yıl için kümülatif olarak hesaplanarak toplam varlıklara oranlandığında faaliyet dışı tahakkuklar ölçümü elde edilmiş olur. Bu ölçüm yaklaşımında başlangıç yılı baz yıl etkisi gösterir ve tüm şirketler için uygun olacak tek bir baz yılın kullanılması uygun olmayabilir (Wang vd., 2008, s. 179). Tahakkukların bir veya iki yıllık dönemde tersine hareket etme eğiliminde olduğu düşünülürse, t yılının merkezde olduğu 3 yıllık bir ortalamanın kümülatif hesaplamasının sahip olduğu tutarlılıkta olacağı söylenebilir (Ahmed ve Dulleman, 2007, s. 418). Yöntemin bu yönde geliştirilmesiyle elde edilen ölçüm artık “kümülatif” değil, “hareketli ortalamalı” faaliyet dışı tahakkuklar olarak tanımlanır. Buna karşın muhafazakârlığın ölçümündeki prensip korunmaktadır. Buradaki açıklamalara dayanarak muhafazakârlık değişkenini oluştururken t yılı için en az iki bileşene sahip şirket-yıl verisi için hesaplanan hareketli ortalamalı faaliyet dışı tahakkuklar ölçümü temel alınmıştır. Bu ölçümün negatif olması muhafazakârlıkla ilişkili olduğu varsayımından hareketle, ölçüme ait değerleri büyükten küçüğe sıralandığında en altta kalan %10'luk kesimi temsil eden kukla değişken, *muh2*, muhafazakârlığın bir diğer vekili olarak analize dahil edilmiştir. Kukla değişken değeri 1 olan şirket-yıl verisinde ölçümün en yüksek değeri -0,06 olup, aşağı doğru daha negatif değerler almaktadır. Finansal raporlamada muhafazakâr davranılması halinde alacaklar için ayrılan karşılıklar beklenen düzeyin üzerinde olacağı için, beklentiyi aşan alacak karşılıkları tutarı *art_karş* ile *muh1* ve *muh2* değişkenleri arasında pozitif bir ilişki beklenebilir.

Bağımsız denetim: Denetçinin finansal tablolardaki önemli bir yanlışlığı ortaya çıkarabilmesi, sahip olduğu teknolojik imkanlar, uyguladığı denetim yordamları ve kapsamını belirlediği örneklemin büyüklüğü gibi denetim sürecini doğrudan etkileyen birçok faktörün bir fonksiyonudur. Denetçi önemli bir yanlışlığı tespit etse dahi bunu raporlayabilmesi için bağımsızlığını müşteri şirkete karşı koruyabilmelidir. Denetim firmasının büyüklüğü, önemli bir yanlışlığın hem ortaya çıkarılması hem de raporlanması olasılığını artıran bir özelliktir (DeAngelo, 1981, s. 186). Büyük denetim firmaları kendilerine yönelen potansiyel tehditlere karşı daha hassastırlar ve denetim sürecinin kalitesini artırmak için kullanabilecekleri birçok olanak ellerinin altındadır. Bu durum onları daha kaliteli bir denetim hizmeti sunmaya yönlendirir (Palmrose, 1988, s. 57). Denetim firması büyüklüğü ile denetim hizmetinin kalitesi

arasındaki ilişki derin cep hipotezi ile açıklanabilir. Potansiyel bir tehdit karşısında kaybedecek daha çok şeyi olan büyük denetim firmalarının kaliteli bir denetim hizmeti sunma noktasında daha fazla motive olmaları çok doğaldır (Lennox, 1999). Bu varsayımlar, denetim firması büyüklüğünün, denetim kalitesinin literatürde sık kullanılan bir vekili olmasına yol açmıştır.

Alacaklar için ayrılan karşılıklarda kazancı artıran veya azaltan yönde sistematik bir yanlılık varsa, kaliteli bir bağımsız denetimin bu yanlılığı giderici yönde etki yapması beklenebilir. Birçok çalışmada, denetim kalitesi alacak karşılıkları ile ilişkisini test etmek için denetim firması büyüklüğü üzerinden ölçülmüştür (Lee ve Choi, 2016; Rippy, 2017; Ozili 2017; Bryan vd., 2021). Buna paralel olarak bu çalışmada, şirketin denetimini dört büyük denetim firmasından biri yürüttü ise 1 aksi durumda sıfır değerini alan *Big4* kukla değişkeni denetim kalitesinin bir vekili olarak kullanılmıştır. *Big4* değişkeni modele eklenerek analizde denetim kalitesi ile beklentiden sapan alacak karşılığını ifade eden *art_karş* değişkeni arasındaki ilişkinin kontrol edilmesi amaçlanmıştır. Bağımlı değişken olan *art_karş* mutlak değer olarak tasarlanmadığı için kontrol değişkeninin açıklayıcılık yönü hakkında net bir öngörü yapılmamıştır.

Denetim, finansal tablolarda önemli yanlışlar olmadığına ilişkin makul seviyede güvence sağlar. Denetçi, denetim sürecinin sonunda finansal tabloların önemli yanlışlıklar içerdiğine kanaat getirirse veya önemli yanlışlıklar içermediğini doğrulayan uygun ve yeterli seviyede denetim kanıtı ortaya koyamazsa bu durumu denetim görüşüyle ifade etmelidir. Bu nedenle olumlu dışında bir denetim görüşü, müşteri şirketin finansal tablolarında bulunan manipülasyon dahil önemli yanlışlıkların varlığına işaret ediyor olabilir. Denetçilerin olumlu dışında bir görüş bildirme olasılığı, şirketlerin finansal tablolarında raporlanan yüksek düzeyde ihtiyari tahakkuklar nedeniyle de yükselir (Francis ve Krishnan, 1999). Yüksek tahakkuk seviyesi, kazancı olduğundan farklı göstermeyi amaçlayan bir belirsizlikten kaynaklanıyor olabilir. Bu tür bir belirsizlik karşısında denetçiler, denetim riskini kontrol altında tutmak için olumlu dışında bir görüş bildirmeyi tercih edebilirler. Nitekim Onay ve Benligiray (2021) Borsa İstanbul şirketlerinde olumlu dışında bir görüşe sahip olmanın toplam ihtiyari tahakkukları artırıcı etki yaptığını gözlemlemişlerdir. Buna göre denetim görüşü spesifik tahakkukların da bir açıklayıcısı olabilir.

Diğer taraftan, denetçiler, varlıkların olduğundan yüksek veya borçların olduğundan az gösterilmesini, varlıkların olduğundan az veya borçların olduğundan yüksek gösterilmesinden daha yüksek seviyede bir risk olarak nitelendirirler (Arens, Elder ve Beasley, 2012). Birçok çalışmada, denetçilerin, tahsili şüpheli hale gelen alacaklar için gerektiğinden daha fazla karşılık ayrıl-

masına ve bunun sonucunda net alacakların olduğundan düşük gösterilmesine karşı tolerans gösterdiklerine ilişkin kanıtlar sunulmuştur (Kinney ve Martin, 1994; Francis ve Krishnan, 1999; Nelson, Elliott ve Tarpley, 2002). Finansal tablolarda raporlanan ve beklentiden sapan alacak karşılığını denetimin duyarlılığıyla kontrol etmek için *denetG* değişkeni modele eklenmiştir. *denetG* değişkeni, şirketin denetim raporunda olumlu görüş dışında bir görüş bildirilmiyorsa 1 aksi durumda 0 değerini alan kukla bir kontrol değişkenidir.

Konusu kalmayan karşılıklar: Alacak karşılığı hareketliliği tablosu dönem içi ayrılan alacak karşılığının ve kayıttan silinenler kaleminin yanı sıra rutin olmayan diğer kalemleri de barındırmaktadır. Bunların en yaygın olanları başta konusu kalmayan karşılıklar olmak üzere, iptaller, döviz kuru çevrim farkları ve diğer özel durumlardan kaynaklı işlemlerdir (Jackson ve Liu, 2010, s. 574). Borsa İstanbul şirketlerinin finansal tablo dipnotlarındaki alacak hareketliliği tablosunda şirket birleşme ve satışlarından kaynaklı konsolidasyon farkları, 2018 yılından itibaren TFRS 9 uygulamaları kapsamında geriye dönük düzeltmelerden kaynaklanan farklar gibi diğer özel durumlar ve yabancı kur çevrim farkları kaynaklı kalemlerin yanında sıklıkla ve önemli tutarlarda konusu kalmayan karşılıklar kalemi yer almaktadır. Konusu kalmayan karşılıklar, alacak hareketliliği tablosunda dönem sonu bilanço karşılığını azaltan bir unsur olarak dönem içi ayrılan alacak karşılığındaki bir artışla dengelenir. Yani bu iki kalem arasında doğrusal bir bağıntı beklenir. Dolayısıyla, McNichols–Wilson modelinde ihmal edilen bir değişken olarak, bu modelden türetilen hata terimlerinin bir açıklayıcısı, konusu kalmayan karşılıklar kalemi olabilir. Bu sebeple konusu kalmayan karşılıklar kalemi *kk_karş* değişkeni modele dahil edilmiştir. Artık karşılıklar değişkenine paralel olarak bu değişken de satışlara oranlıdır. Beklentiyi aşan alacak karşılıkları tutarı *art_karş* ile *kk_karş* arasında doğrusal bir bağıntı beklenmektedir. Bu açıklayıcı değişken temel olarak bir finansal raporlama unsuru olduğu için raporlamaya etki eden değişkenlerin açıklandığı bu alt başlıkta ele alınmıştır.

2.2.3. Ekonomik çevreyle ilişkili dışsal faktörler

Kazanç yönetimi uygulamaları veya alacak yönetimine ve raporlamasına ilişkin yaklaşım farklılıklarının yanında, alacak portföyünün tahsilat kalitesini etkileyen dışsal faktörler de dönem içi ayrılan alacak karşılıklarının beklentiden sapmasına neden olabilir. Örneğin, şirketin muhatapları şirketin bulunduğu sektöre göre değişecektir ve sektörel farklılıklar şirketin alacaklarının tahsil edilebilirliğine yansiyabilir. Bu sebeple veri setinde bulunan şirketlere ait sektör bilgileri Refinitiv Datastream veritabanı sektör verisinden elde edilmiş ve endüstriyel farkların etkisini kontrol edebilmek için on adet kukla değişken ($s_j, j=1, 2, \dots, 10$) oluşturulmuştur.

Ekonomik konjonktür farkları alacakların kalitesine ve riskliliğine etki edebilir. Bu etkileri tümden kontrol etmek için yıl içinde iflas eden şirketlerin oranı değişkeni veya analiz şirketlerinin geneli için türetilen ortalama bir iflas olasılığı skoru değişkeni kullanılmaktadır (Jackson ve Liu, 2010; Lee ve Choi, 2016; Bryan vd., 2021). Araştırmamızda şirket özelinde kullandığımız finansal sıkıntı değişkeni tüm şirket ortalamalarında yıllar arası değişkenlik göstermemekte olup, sadece borsa şirketlerini içermesi sebebiyle genel ekonomik konjonktür etkisini yansıtan bir kontrol değişkeni olarak uygun görülmemiştir. Alacakların tahsil edilebilirliğinin konjonktürel bir göstergesi, Türkiye örneği özelinde, Türkiye Bankalar Birliğince (TBB) yayınlanan karşılıksız çeklere ait istatistikler olabilir. Bu bağlamda TBB'ye ait internet sitesinden (verisistemi.tbb.org.tr) karşılıksız çekler tutar olarak elde edilmiş ve tüm çeklerin tutarına oranlanarak yıl bazında değişimi gösteren bir kontrol değişkeni olarak *karszCek_t* türetilmiştir. Bu değişken ile *art_karş* arasında doğru yönlü bir ilişki beklenebilir.

Diğer bir konjonktürel etki, finansal piyasaların geneline yansıyan risk algısı olabilir. Finansal sıkıntıların arttığı, makroekonomik koşulların olumsuz olduğu dönemlerde risk iştahının azalması, tam tersi zamanlarda ise risk iştahının artması beklenir (Saraç, İskenderoğlu ve Akdağ, 2016). Yatırımcıların ve diğer ekonomik aktörlerin risk iştahı arttıkça, algıladıkları risk düşecek ve dolayısıyla olası kayıplarını olduğundan düşük değerlendirme eğiliminde olacaklardır. Sonuç olarak, risk iştahı arttıkça dönem içi ayrılan karşılıklar da normalden düşük gerçekleşebilir. Türkiye özelinde, risk iştahının bir göstergesi Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) tarafından yayınlanan Yatırımcı Risk İştahı Endeksidir (RISE). Endeks haftalık olarak yayınlanan ve 0-100 ölçeğinde risk iştahıyla doğru orantılı bir değerdir. Araştırmamızda MKK'ya ait internet sitesinden (vap.org.tr) RISE endeksinin tüm yatırımcılar için hesaplanmış versiyonu için ilgili yılların haftalık endeks verileri alınmış, yıl bazında ortalamaları hesaplanarak *rise_t* değişkeni oluşturulmuştur. Bu değişken ile *art_karş* arasında ters yönlü bir ilişki beklenebilir. Burada açıklanan şirket ve yıl özelindeki kontrol değişkenlerinin havuzlanmış en küçük kareler yöntemiyle (HEKK) yapılacak bir analizi geçerli kılacağı düşünülmektedir. Değişken açıklamaları sonrasında oluşturulan model izleyen başlıkta analiz edilmiş ve bulguları yorumlanmıştır.

3. Analiz ve bulgular

Analiz kapsamında ele alınan şirketler finans sektörü dışında Borsa İstanbul'da işlem gören tüm şirketlerdir. Analizi kapsayan dönem için kredi zararlarının ölçümü ve raporlamasında değişiklik getiren TFRS 9'un ilk uygu-

lanmaya başladığı 2018 yılı başlangıç kabul edilmiştir. Alacak karşılıklarında beklentiden sapan kısmı açıklamak için geliştirilen model, çeşitli kaynaklardan toplanması gereken geniş bir veri setine ihtiyaç duymaktadır. Araştırmanın modelinde yer alan açıklayıcı değişkenleri açıklayan kavramsal çerçeve içinde, bazı değişkenlerin oluşturulmasında başvurulan veri kaynaklarına da değinilmiştir. Diğer değişkenler şirket özelinde temin edilen verilerle oluşturulmaktadır. Bu veriler esas olarak şirket finansalları olup büyük çoğunluğu Refinitiv Datastream veri tabanından elde edilmiştir. McNichols–Wilson modeli özelindeki değişkenler finansal tablo dipnotundaki alacak hareketliliği tablosunda yer almakta olup, herhangi bir veri tabanında yer almamaktadır. Bu sebeple tüm analiz verisi için her bir finansal tabloya ait dipnotlar incelenmiş ve gerekli değişkenler türetilerek veri setine eklenmiştir. Finansal tablolara, bağımsız denetim şirketi ve denetim görüşü verilerine kamuyu aydınlatma platformu internet sitesinden (kap.org.tr) erişilmiştir. Özetle 302 analiz şirketinin 2018-2021 yıllarına ait 1208 adet finansal tablo ve dipnotları incelenerek araştırmaya ait değişkenler türetilmiştir.

Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri türetilirken 3 ayrı regresyon modeli çalıştırılmış, çeşitli oranların yanında şirket-yıl verisi bazında 3 ayrı endeks hesaplanmıştır. Dolayısıyla eldeki tüm şirket-yıl verisi için değişkenlerin tümü elde edilememiştir. Bu durumda her bir regresyon modeli ile analiz edilen örneklem sayısı marjinal ölçüde değişim göstermektedir. Analizin kapsamını en geniş düzeyde tutabilmek adına, birbirinden ayrı olarak hesaplanan regresyon analizleri mümkün olan en fazla örnekleme gerçekleştirilmiştir. Bağımlı değişkeni türeten McNichols–Wilson modeli, cari yıl için yapılan hesaplamalarda bazı değişkenler için önceki ve sonraki yıla ait veriye ihtiyaç duymaktadır. İlave olarak, bir tablo dipnotu olarak standart bir gösterimi olmayan alacak hareketliliği tablosu kalemlerinin bir kısmına erişilememiştir. Bu sınırlama altında verinin %90'ı için tüm değişken seti oluşturulabilmiştir. Alacak karşılıklarının modellendiği analizin ilk safhası için 812 şirket-yıl büyüklüğünde veri seti elde edilmiştir. Alacak karşılıklarının finansal önemini ortaya koyan betimleyici istatistikler bu örneklem üzerinden hesaplanmıştır.

3.1. Betimleyici istatistikler

Çalışma sermayesi yönetiminin önemli bir bileşeni olan alacaklar ve kazançta etki eden alacak karşılıkları şirketin finansal durumu ve finansal performansı ile doğrudan ilişkilidir. Bu ilişkinin boyutunu gözlemek adına türetilmiş olan çeşitli oranlar yıl ve sektör özelinde kesitlendirilerek Tablo 1'de sunulmuştur. Tabloda tüm veri için şirket-yıl bazında ortalama ve ortanca değerlerin yanında, pay ve payda değerlerinin önce ortalaması alındıktan

sonra oranlanmasıyla elde edilmiş olan kümülatif ortalamalar da yer almaktadır. Şirket-yıl bazındaki ortalamalar incelenen oranın pay ve paydasındaki aşırılıklardan fazlaca etkilendiği için ortanca değerlerin verideki genel durumu daha iyi yansıttığı düşünülebilir. Diğer taraftan bu iki ölçüt arasındaki sapma, bazı şirketler için alacakların finansal duruma ve performansa etkisinin çok daha kritik olduğunu vurgulamaktadır. Ortanca değerler ile kümülatif ortalamaların karşılaştırmalı olarak daha tutarlı olduğu görülmüştür. Toplam parasal tutarlardaki genel durumu yansıttığı için sektör ve yıl ortalamalarında kümülatif ortalamalar kullanılmıştır.

Tablo 1. Yıllara ve sektörlere göre alt veri setleri için betimleyici istatistikler

Tüm veri	şirket-yıl sayısı	alacak(t) / TV(t)	b_karş(t) / alacak(t)	di_karş(t) / netSatış (t)	di_karş(t) / netKZ(t)	kayıtsil(t+1) / di_karş(t)
şirket-yıl ortalama	812	0,243	0,123	0,028	0,642	0,262
şirket-yıl ortanca		0,182	0,055	0,001	0,010	0,000
kümülatif ortalama		0,143	0,052	0,003	0,034	0,244
Yıllar						
2018	272	0,154	0,044	0,002	0,024	0,443
2019	271	0,137	0,056	0,004	0,051	0,148
2020	269	0,139	0,053	0,003	0,030	0,242
Sektörler						
S1: Ticaret	24	0,164	0,027	0,000	0,014	0,133
S2: Hizmet	99	0,102	0,047	0,003	0,023	0,099
S3: Sanayi	212	0,139	0,053	0,003	0,021	0,242
S4: Hammadde	87	0,138	0,046	0,002	0,011	0,092
S5: Enerji	39	0,135	0,149	0,006	0,137	0,032
S6: İnşaat	21	0,096	0,033	0,002	0,011	0,946
S7: GYO	105	0,046	0,041	0,004	0,005	0,073
S8: Tekstil	81	0,199	0,065	0,004	0,038	0,179
S9: Gıda	91	0,108	0,036	0,001	0,033	0,335
S10: Teknoloji	53	0,228	0,050	0,012	0,142	0,600

Tablo 1'in üst kısmında, tüm veri setine ait oranlar incelendiğinde, brüt alacakların toplam varlıklar içinde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Kümülatif ortalamalarda brüt alacaklar toplam varlıkların yaklaşık %14'ünü oluştururken, şirketler özelinde ortalama %24 gibi yüksek bir düzeye ulaşabilmektedir. Şirketler, ortalama olarak, alacaklarının yaklaşık %12'si ve satışların yaklaşık %3'ü için alacak karşılığı ayırmaktadır. Dönem içi ayrılan karşılıklar gideri, ortalama olarak şirketin raporlanan kâr veya zararının yarısından fazlasına karşılık gelmektedir. Paydada yer alan net kâr veya zararın sifıra yakın olması oranın aşırı değerler almasına neden olarak ortalamayı yuvarakı çekmektedir. Uç değerleri önlemek için en az 1 milyon TL ve üzeri olan

kâr veya zararlar için hesaplandığında oranın ortalaması %10,4'e düşmektedir. Bu marjlar kâr hedeflerini yakalamak için yönetimin alacak karşılıklarında yetkisini kullanacak yeterli hareket alanı olduğuna işaret eder. Alacaklar karşılıkları amacına uygun olarak kullanıldığında, dönem içi karşılıkların sonraki dönemin kayıttan silinen tutarına eşit olması beklenir. Tabloya göre şirketler, ortalama olarak ayırdıkları karşılığın sadece %26,2'sini kayıttan silinen alacaklar için kullanmaktadır. Çoğu şirket kayıttan silme prosedürünü her yıl düzenli olarak çalıştırmadığı medyan değerinden görülebilir. Bununla birlikte toplam parasal tutar olarak oran %24,4 ile şirketlerin ortalama oranına paraleldir.

Verinin geneli için yapılan yoruma göre alacaklar ve karşılıkları işletmenin kazancını kayda değer ölçüde etkileme potansiyeline sahiptir. Yıllar bazında bakıldığında alacaklar ve karşılıklarda önemli bir farklılık gözlenmemektedir. Sektörel kesitler özelinde belirgin farklılıklar gözlenmektedir. Fakat bu farklılıkların yorumlanmasında küçük örneklemelerden elde edilen sektör ortalamalarında sapmanın yüksek olabileceği dikkate alınmalıdır. Belirli büyüklüklerdeki sektör kesitlerinde dikkat çekici farklar gözlenmiştir. Örneğin tekstil sektöründe brüt alacaklar toplam varlıkların önemli bir kısmını oluştururken, gayrimenkul yatırım ortaklıklarında bu oran oldukça düşüktür. Gıda sektöründe net satışlara oranla ayrılan alacak karşılıkları oldukça düşüktür. Bu noktada sektörel olarak kredili satışların oranı ve alacakların yapısı etkili olabilir. Ayrılan karşılıklardan sonraki dönemde kayıttan silinenlerin oranı sanayi şirketlerinde hizmet şirketlerine göre belirgin biçimde yüksektir. Genel olarak, alacaklara ve karşılıkların doğasına sektörel yapının etki ettiği düşünülebilir.

3.2. Birinci aşama regresyon analizleri

Alacak karşılıklarındaki beklenmeyen kısmı açıklayan modelin bağımlı ve bağımsız değişkenlerini elde etmek için üç öncül regresyon analizi gerçekleştirilmelidir. Bu analizlerin çıktıları birinci aşama regresyon analizleri başlığıyla toplu olarak Tablo 2'de sunulmuştur. Dönem içi ayrılan alacak karşılıklarını açıklayan McNichols–Wilson modeli, istatistiksel açıdan bir bütün olarak anlamlıdır ve açıklayıcılık düzeyi yüksektir. Değişken katsayılarının yön olarak teorik altyapıya uyduğu görülmektedir. Bununla birlikte, dönem içi ayrılan karşılıkları açıklamada izleyen dönemde kayıttan silinen tutarın etkisinin hem büyüklük hem de istatistiksel olarak anlamlı olmadığı gözlenmiştir. Bu durum karşılıkların amacına uygun kullanılmadığı izlenimini yaratmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, McNichols–Wilson modelinin karşılıkların beklenen düzeyini büyük oranda açıklama gücüne sahip

olduğu görülmektedir. Analizin ikinci aşaması için bu modelle tahmin edilen ve gerçekte raporlanan karşılıklar farkı alınarak şirket yıl bazında artık karşılıklar türetilmiştir.

Tablo 2. Birinci aşama regresyon analizleri

Tablo: 2.a McNichols–Wilson Modeli			Tablo: 2.c Khan–Watts Modeli		
n: 812	Model Prob>F: 0,00	R ² : 0,838	n: 860	Model Prob>F: 0,00	R ² : 0,174
Değişken	Katsayı	p-değeri	Değişken	Katsayı	p-değeri
sabit	-2461	0,010	sabit	-0,232	0,051
b_karş _{t-1}	0,333	0,000	D	0,089	0,753
kayıtsil _t	2,021	0,005	R	-0,084	0,124
kayıtsil _{t-1}	0,017	0,889	R*boyut	0,009	0,048
			R*PD/DD	0,001	0,076
			R*kaldıraç	0,082	0,004
			D*R	0,363	0,660
			D*R*boyut	-0,021	0,736
			D*R*PD/DD	-0,004	0,803
			D*R*kaldıraç	0,409	0,403
			boyut	0,029	0,001
			PD/DD	0,001	0,485
			kaldıraç	-0,613	0,000
			D*boyut	-0,009	0,677
			D*PD/DD	-0,003	0,763
			D*kaldıraç	0,399	0,039

Tablo: 2.b Modifiye Jones Modeli		
n: 788	Model Prob>F: 0,00	R ² : 0,627
Değişken	Katsayı	p-değeri
sabit	0,031	0,000
1/TV _{it-1}	105,6	0,661
$\Delta(\text{netSatış-alacak})_{it}/TV_{it-1}$	0,073	0,000
MDV _{it}/TV_{it-1}}	-0,006	0,665
FNA _{it}/TV_{it-1}}	-0,742	0,000

Dönem içinde ayrılan alacak karşılığı, toplam tahakkukları negatif yönde etkiler. Karşılıkların beklenenden fazla olmasının ihtiyari tahakkukları azaltıcı yönde etkilemesi beklenir. Bu ilişkinin bir tarafı olan ihtiyari tahakkuklar değişkeni için öncelikle Modifiye Jones modelinin bir türevi ile toplam tahakkuklar tahmin edilmiştir. Analiz çıktısı incelendiğinde modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu ve toplam tahakkukları yaklaşık %63 düzeyinde açıkladığı görülmektedir. Modelin temel bileşenleri katsayı ve istatistiksel anlam bakımından karmaşık sonuçlar üretmiştir. Buna karşın, açıklayıcılık düzeyi orta-üst seviyede olması sebebiyle modelin ihtiyari tahakkukların türetilmesi için yeterli olduğu kabul edilebilir. Birinci aşama regresyon analizinde son olarak finansal raporlama muhafazakârlığı vekili C-skoruna ait parametreleri belirlemek için Khan–Watts modeli çalıştırılmış ve $D_{it}R_{it}$ 'nin çapraz terimlerine ait λ katsayıları belirlenmiştir. Bu katsayılar ile her bir şirket-yıl verisine ait *boyut*, *PD/DD* ve *kaldıraç* değerleriyle C-skor muhafazakârlık vekiline karşılık gelen *muhl* değişkeni oluşturulmuştur.

C-skorunun muhafazakârlığı yansıtma gücü regresyon analizinde elde edilen değişken katsayılarının yön ve anlamlılık olarak teorik uyumuna ve modelin açıklayıcılık düzeyine bağlı olacaktır. Bu açıdan tüm veri setiyle oluşturulan regresyon modelinin değişken katsayıları değerlendirildiğinde, asimetrik zamanlılığı gösteren çapraz terimlere ait λ katsayıları Khan ve Watts (2009)'un yön açısından beklentilerine genel olarak uymakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı değildir. Aynı durum $D_{it}R_{it}$ değişkeni için de geçerlidir. Yani Khan–Watts modelinin istatistiksel olarak anlamlı bir asimetrik zamanlılığa işaret etmediği söylenebilir. Eldeki veride asimetrik zamanlılığı saptamak için ek olarak Basu modeli de çalıştırılmış, fakat tablo halinde raporlanmamıştır. Basu modelinde $D_{it}R_{it}$ katsayısı istatistiksel olarak anlamlı, pozitif ve belirgindir. Fakat bu modelin açıklayıcılık düzeyi (%3) yeterli değildir. Khan–Watts modeldeki açıklayıcılık düzeyinin de yeterli olmadığı dikkate alındığında, ikinci aşama regresyon analizinde *mu1* değişkeni ile *art_karş* arasında öngörülen ilişki gözlenmeyebilir.

3.3. İkinci aşama regresyon analizi

Analizin ikinci aşamasındaki bağımlı değişken artık karşılıkların net satışlara oranıdır. Artık karşılıklar değişkeninde oranlamadan kaynaklanan aşırılıkları azaltmak adına paydada yer alan net satışlar tutarının en az 1 Milyon TL olan toplam 795 adet şirket-yıl verisi elde edilmiştir. Diğer açıklayıcı değişkenlerin de oluşturulmasıyla tüm değişken değerleri elde edilmiş olan 749 şirket-yıl verisi Tablo 3'te özetlenmiştir. Bu örnekteki artık karşılıklar ortalama olarak pozitif olmakla birlikte, yüksek standart sapma değeriyle istatistiksel olarak sıfırdan farklı değildir ve bu yönüyle birinci aşamadaki regresyon modelinin hata terimi özelliğini korumaktadır. Benzer durum Modifiye Jones modelinin hata terimi olarak değerlendirilebilecek *IT* değişkeni için de geçerlidir. Kâr hedefleri ve kâr düzeyiyle ilişkili kukla değişkenlerin ortalama değerleri değişken tasarımına paralel olarak örneklemin yaklaşık %10'una karşılık gelmektedir. İkinci grup değişkenler içindeki *mu2* ve *denetG* değişkeni de bu orantıdadır. İflas olasılığı olarak değerlendirilebilecek *finStres* değişkeninin ortalama değeri %3'tür. Ekonominin genelindeki borca batıklık ve finansal sıkıntı göstergesi olarak sayılabilecek karşılıksız çekler oranı da yaklaşık olarak aynı düzeydedir.

Tablo 3. İkinci aşama regresyon analizinin değişkenleri için betimleyici istatistikler

Değişken	Tanımlama	Beklenti	μ	σ
<i>art_karş</i>	McNichols-Wilson modeli artık karşılıkların net satışlara oranı		0,073	0,395
<i>netKZ_0</i>	Net kâr marjının sıfıra yakın olması kukla değişkeni	-	0,128	-
<i>HBK_0</i>	Hisse başına kârın sıfıra yakın olması kukla değişkeni	-	0,171	-
<i>netKZ_eşit</i>	Net kâr marjının önceki döneme eşit olması kukla değişkeni	-	0,132	-
<i>HBK_eşit</i>	Hisse başına kârın önceki döneme eşit olması kukla değişkeni	-	0,107	-
<i>netKZ_alt</i>	Aktif kârlılığının en düşük ondalık dilimde bulunması kukla d.	+	0,117	-
<i>netKZ_üst</i>	Aktif kârlılığının en düşük ondalık dilimde bulunması kukla d.	+	0,103	-
<i>İT</i>	M.Jones modeli ihtiyari tahakkukların varlıklara oranı	-	-0,005	0,149
<i>finStres</i>	Hazard modeli iflas olasılığı p değeri	+	0,031	0,122
<i>bkarsOran</i>	Bilanço alacak karşılıklarının brüt alacaklara oranı	+	0,121	0,180
<i>devirHz</i>	Alacak devir hızının doğal logaritması	-	1,414	1,261
<i>muh1</i>	Khan-Watts C-skoru (muhafazakârlık 1.vekili)	+	-0,162	3,412
<i>muh2</i>	Givoly-Hayn NT ölçümünün en düşük ondalık dilimde olması	+	0,103	-
<i>Big4</i>	Bağımsız denetimin dört büyüklerce yapılması kukla değişkeni	+/-	0,502	-
<i>denetG</i>	Olumlu görüş dışında denetim raporu almış olması kukla d.	+/-	0,129	-
<i>kk_karş</i>	Konusu kalmayan karşılıklar net satışlara oranı	+	0,004	0,025
<i>karszCek</i>	t yılına ait karşılıksız çeklerin tüm çeklere oranı	+	0,028	0,008
<i>rise</i>	t yılına ait yatırımcı risk iştahı endeksi	-	0,462	0,048
<i>S_j j=1-10</i>	Tablo 1'de yer alan sektörlere ait kukla değişkenler (1/0)	+/-	-	-

Değişken setinde benzer kavramları ölçen farklı değişkenler yer almaktadır. Bu değişkenlerin birbirleriyle yüksek korelasyon göstermesi çoklu doğrusal bağıntıya neden olacağı için kontrol edilmesi gerekir. Tablo 4'te değişkenler için korelasyon matrisi verilmiştir. Tablo genel olarak incelendiğinde, değişkenler arası bağıntıların genel olarak düşük olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte kazanç düzeyinin aşırılık göstermesi ile ihtiyari tahakkuklar arasında orta düzeyde bir bağıntı gözlenmiştir. Kârı oluşturan bir faktör olarak ihtiyari tahakkuklarda böyle bir ilişki normal karşılanabilir. Benzer şekilde, finansal stres değişkeni de şirket kârındaki aşırılıklarla orta düzeyde korelasyona sahiptir. Bu durum *finStres* endeksinin hesaplamasındaki aktif kârlılığı bileşeninin bir yansıması olarak görülebilir. Genel ekonomik konjonktürü yansıtan risk iştahı endeksi ile karşılıksız çeklerin oranı yüksek düzeyde negatif korelasyona sahiptir. Birbirini destekleyen bu iki değişkenden sadece birinin modele dahil edilmesi yeterlidir. Dolayısıyla, ikinci aşama regresyon analizinde finansal araştırmalarda ilgi gören risk iştahı endeksi değişkeni tercih edilmiştir.

Tablo 4. İkinci aşama regresyon analizinin değişkenleri için korelasyon matrisi

	netKZ_0	HBK_0	netKZ_eşit	HBK_eşit	netKZ_alt	netKZ_üst	İT	finStres	bkarsOran	devirHz	muh1	muh2	Big4	denetG	kk_karş	karszCek	rise
netKZ_0	1,0																
HBK_0	,28	1,0															
netKZ_eşit	,13	-,04	1,0														
HBK_eşit	-,03	,08	,06	1,0													
netKZ_alt	-,12	-,15	-,14	-,03	1,0												
netKZ_üst	-,13	-,09	-,02	,03	-,12	1,0											
İT	-,09	-,02	,07	,05	-,50	,47	1,0										
FinStres	-,02	-,05	-,06	-,04	,41	-,08	-,51	1,0									
bkarsOran	-,12	-,02	-,11	-,05	,19	,00	-,12	,16	1,0								
devirHz	,07	-,03	,07	,02	-,08	,06	,03	-,06	,12	1,0							
muh1	,03	,00	,05	-,01	-,17	,03	,14	-,30	-,08	-,01	1,0						
muh2	-,09	,06	-,11	-,07	-,01	,10	,15	,01	,12	,07	-,02	1,0					
Big4	,09	-,05	,10	,01	-,12	-,01	,03	-,11	-,12	,26	,07	-,07	1,0				
denetG	-,04	-,01	-,04	-,04	,19	-,01	-,15	,29	,20	-,17	,00	,03	-,28	1,0			
kk_karş	-,03	,00	-,03	-,01	,04	,08	,12	-,01	,21	-,12	-,01	,10	-,10	,03	1,0		
karszCek	,02	-,19	,07	-,09	-,02	-,01	-,07	,00	-,02	,01	,20	-,05	,00	,03	-,03	1,0	
rise	,01	,19	-,07	,05	,01	,00	,06	,01	,04	-,01	-,17	,04	-,01	-,01	,05	-,89	1,0

Alacak karşılıklarında beklentiden sapan kısmı açıklamak için geliştirilen değişkenlerle oluşturulan modelin regresyon analizi Tablo 5'te sunulmuştur. Kazanç yönetimine işaret eden değişkenlerden kâr hedeflerini yakalamak veya geçmek üzerine kurgulanmış *netKZ_0*, *HBK_0*, *netKZ_eşit* ve *HBK_eşit* değişkenlerine ait katsayılar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu değişkenlerin alacak karşılığında beklenmeyen bir değişme neden olmadıkları söylenebilir. Dolayısıyla, analiz şirketlerinin kâr hedeflerini tutturmak için alacak karşılıkları üzerinden kazançlarını yönettikleri söylenemez. Kazanç yönetimiyle ilişkilendirilmek üzere raporlanan kazanç düzeyindeki aşırılıkları temsil eden *netKZ_alt* katsayısı pozitif ve anlamlıdır. Bu bulgu büyük temizlik muhasebesi olarak tanımlanan yaklaşıma göre şirketlerin büyük ölçüde zarar ettiği dönemlerde alacak tahakkukları yoluyla gelecekte kullanılacak rezervler yaratıyor olabileceğine işaret etmektedir. Diğer taraftan, *netKZ_üst* katsayısı istatistiksel olarak anlamlı değildir. Buna göre analiz şirketlerinin aşırı kâr etmesi gizli oto finansman yaratacak şekilde alacak karşılığında normalin üzerinde bir artışa neden olmamaktadır. Genel anlamda kazanç yönetimine işaret eden *İT* değişkeni beklendiği üzere negatif etkiye sahip ve anlamlıdır.

Spesifik bir tahakkuk kalemi olarak alacak karşılıklarının ihtiyari kısmı olan *art_karş*'ın *İT* düzeyinden etkilenmesi alacakların kazanç yönetiminin bir aracı olabileceğini göstermektedir.

Şirketin finansal yönetiminden kaynaklı sorunlar varlıkların kalitesini düşürebilir veya varlık kalitesinin düşük olması şirketi finansal darboğaza sokabilir. Her iki durumda da finansal sıkıntı ve varlık kalitesi olarak mevcut alacakların tahsil edilebilirliği karşılık giderinde normalin üstünde bir artışa neden olacaktır. Bu öngörüye paralel olarak *finStres* ve *bkarsOran* katsayılarının pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir. Alacak devir hızının yüksek olması alacakların etkin yönetildiğine işaret eder. Böyle bir durumda devir hızı ile alacak karşılığının ters ilişkide olması beklenir. Analiz sonuçlarında *devirHz* değişkeninin katsayısı beklentiye uygun olarak negatif ve anlamlıdır.

Alacak karşılıklarına etki eden bir diğer faktör şirket yönetiminin muhafazakârlığı olabilir. Raporlamada muhafazakâr davranan yönetimlerin alacak karşılığını da normalden yüksek raporlama eğiliminde olmaları beklenir. Buna paralel olarak, araştırma modelinde muhafazakârlık vekilleri olarak yer alan *muh1* ve *muh2* değişkenlerine ait katsayılar pozitifdir. Bununla birlikte *muh1* değişkeni istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu sonuç *muh1* değişkeninin türetildiği birinci aşama regresyon analizindeki modelin açıklayıcılık düzeyinin yeterli olmamasından kaynaklanıyor olabilir. Kontrol değişkeni *denetG*'nin pozitif ve anlamlı katsayıya sahip olması bağımsız denetimin alacaklar temelli tahakkuklardaki sapmaya karşı duyarlı olduğuna işaret eder. *Big4* değişkeni yorumunda, denetim şirketi büyüklüğünün alacaklara ilişkin tahakkuklara etki etmediği ifade edilebilir.

Tablo 5. İkinci aşama regresyon analizi

Değişken	Katsayı	Beta	p-değeri	Değişken	Katsayı	Beta	p-değeri
netKZ_0	-0,022	-0,019	0,599	kk_kars	1,511	0,097	0,005
HBK_0	0,004	0,004	0,912	rise	-0,466	-0,056	0,095
netKZ_esit	-0,005	-0,005	0,895	S1	0,082	0,034	0,335
HBK_esit	0,008	0,006	0,848	S2	-0,006	-0,005	0,894
netKZ_alt	0,098	0,080	0,051	S3	(baz)	-	-
netKZ_ust	0,028	0,021	0,575	S4	-0,018	-0,014	0,700
İT	-0,265	-0,100	0,043	S5	0,037	0,020	0,567
finStres	0,489	0,152	0,000	S6	0,092	0,038	0,267
bkarsOran	0,389	0,177	0,000	S7	0,003	0,002	0,957
devirHz	-0,082	-0,261	0,000	S8	-0,080	-0,063	0,094

muh1	0,003	0,024	0,486	S9	0,070	0,057	0,125
muh2	0,128	0,098	0,007	S10	0,065	0,039	0,268
big4	0,015	0,018	0,605	sabit	0,282	-	0,032
denetG	0,090	0,076	0,038	n: 749	Prob>F: 0,00	R²: 0,243	

Alacak hareketliliği tablosunun önemli bir kalemi konusu kalmayan karşılıklardır. McNichols–Wilson modelindeki açıklayıcı değişkenlere konu- su kalmayan karşılıkların dahil edilmesi modelin açıklayıcılığını artıracaktır. Bu modelin hata terimini açıklamak için ikinci aşama olarak kurgulanan modeldeki *kk_karş* değişkenine ait katsayının pozitif ve anlamlı olması beklenir. Analiz sonuçları bu beklentiyle uyuşmaktadır. Ekonominin genelinde risk iştahı arttıkça dönem içi ayrılan karşılıklar da normalden düşük gerçekleşebilir. Analiz edilen modelde risk iştahını ölçen *rise* değişkeni negatif ve anlamlı katsayıya sahiptir ve bu görüşü desteklemektedir. Sektörel kukla değişkenler için ortak bir yorum yapılabilir. Sanayi (S3) sektörünün baz alındığı analiz çıktısında şirketlerin geneli için otonom olarak tanımlanabilecek pozitif bir alacak karşılığı giderinden bahsedilebilir. Diğer değişkenlerle kontrol edilen modele göre tekstil sektörü (S8) hariç istatistiksel anlamlı bir sektörel farklılık gözlenmemiştir. Tekstil sektörü için alacak karşılıklarında beklentiden sapmanın düzeyi daha düşüktür. Yani analiz verisinde bu sektöre ait alacak karşılığı giderlerinin projeksiyonu daha tutarlıdır. Bu sonuç brüt alacakları toplam varlıklarının önemli bir kısmını oluşturan tekstil sektörüne yönelik kâr tahminlerinin tutarlılığı açısından olumludur.

İkinci aşama regresyon analizi sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde değişkenlerin teorik çerçeveye uyumlu olduğu görülmektedir. Bir bütün olarak model istatistiksel olarak da anlamlıdır. Bununla birlikte model alacak karşılığındaki sapmanın sadece dörtte birini açıklayabilmektedir. Değişkenler farklı oranlamalar içermesi sebebiyle katsayı karşılaştırmalarına imkân vermemektedir. Bu sebeple standardize edilmiş beta katsayıları da Tablo 5’te sunulmaktadır. Bu katsayılara göre, istatistiksel olarak anlamlı olan katsayılar arasında en çok etkiye sahip olanlar şirketin finansal yönetimini ve alacak yönetimini yansıtan *finStres*, *bkarsOran* ve *devirHz* oranlarıdır. Analiz çıktısına ilişkin dayanıklılık sınamalarında bu değişkenler önemlerini korumaktadır. Dayanıklılık sınamasında aynı değişken seti rassal ve sabit etkiler modeliyle analiz edilmiş, sonrasında bağımlı değişken alternatif olarak artık karşılık olarak yorumlanabilecek Jackson ve Liu (2010) çalışmasındaki *Cons2* oranıyla $[(di_karş_t - kayıtsil_{t+1}) / netSatış_t]$ değiştirilerek havuzlanmış en küçük kareler yöntemiyle tekrar analiz edilmiştir. Her üç analiz sonucunda *finStres*, *bkarsOran* ve *devirHz* katsayılarının pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir.

Analizin genel değerlendirmesinde, şirketin alacak karşılıklarının temel belirleyicisinin alacak portföyünün kalitesini belirleyen finansal yönetim ve alacak yönetimi unsurları olduğu görülmüştür. Raporlama muhafazakârlığı ve diğer unsurların etkisi ikincil önemdedir. Kazanç yönetimine ilişkin değişkenler bir bütün olarak güçlü bir yargıya imkân vermemektedir. Alacak karşılıklarında gözlenen kazanç yönetiminin etkisi ise tartışmaya açıktır. Çünkü literatürde kazanç yönetimi göstergesi olarak yorumlanan ihtiyari tahakkuklar ölçümünün (*İT*) bu haliyle esasen şirketin gerçek finansal performansını yansıtmadığını savunmak oldukça güçtür. Ek olarak, kazanç yönetimi uygulayacağı varsayılan aşırı zarar etmiş şirketlerin (*netKZ_alt*) alacak karşılıklarıyla ilişkisi alacak yönetimindeki başarısızlıktan kaynaklanıyor olabilir. *İT* ve *netKZ_alt* değişkenlerine ait çıktılar *finStres*, *bkarsOran* ve *devirHz* çıktılarıyla birlikte değerlendirildiğinde, analiz şirketlerinin alacak karşılıklarını kazancı yönetmek için kullanmadığı ve kazanç yönetimi vekillerinde gözlenen ilişkinin aslında finansal performansın alacak karşılıklarına bir yansıması olduğu savunulabilir. Alacak karşılığı düzeyindeki sapmanın açıklayıcıları olması gerektiği üzere alacak yönetimi ve alacak portföyüyle ilişkilidir. Alacakların kalitesiyle ilişkilendirilebilecek kredili satışların oranı, alacaklar için alınan teminatlar ve alacak sözleşmelerini yansıtan değişkenlerin türetilebilmesi halinde modelin açıklayıcılığı artacaktır.

4. Sonuç

Alacak karşılıkları alacakların net gerçekleşebilir değerini yansıtabilme için önemli bir araçtır. UFRS 9'un getirdiği paradigma değişimi, alacak karşılıkları üzerinde şirket yönetiminin raporlama serbestisini genişletmiştir. Bir gider kalemi olarak dönem içinde ayrılan alacak karşılıkları, şirketin gerçek finansal performansını olduğundan farklı yansıtma potansiyeline sahiptir. Güncel haliyle alacak karşılıklarında raporlanan tutarı belirleyen etmenler artmış ve dış paydaşlarca öngörülmesi zorlaşmıştır. Bu çalışmanın amacı, Borsa İstanbul şirketlerinin finansal tablolarında raporlanan alacak karşılıklarının karakteristiğini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda tasarlanan analizde betimleyici istatistikler, Borsa İstanbul şirketlerinin finansal tablolarında alacaklar ve alacak karşılıklarının önemli yer tuttuğunu göstermektedir. Dönem içi ayrılan karşılıkların şirket kazancına oranla önemli boyutlara ulaşabildiği ve şirketlerin ayırdıkları karşılıkların ortalama olarak yalnızca dörtte birini bilanço dışına çıkardıkları belirlenmiştir. Bulgulara göre yöneticilerin alacaklar ve alacak karşılıkları üzerinde finansal göstergeleri etkileyebilecek bir hareket alanına sahip oldukları ve çoğu şirketin kayıttan silme prosedürünü sistematik bir şekilde işletmediği söylenebilir. Ayrıca sektör kesitlerine

yönelik karşılaştırmalar alacaklar ve karşılıklarının sektörel farklılıklardan etkilendiğini göstermektedir.

Araştırmada benimsenen metodolojik yaklaşıma göre regresyon analizleri iki aşamada yürütülmüştür. Birinci aşamada alacak karşılıklarını açıklayan modelin değişkenlerini elde etmek için üç öncül regresyon modeli analiz edilmiştir. Alacak karşılıklarının beklenmeyen kısmını ölçen değişken için McNichols–Wilson modeli, ihtiyari tahakkuklar değişkeni için Modifiye Jones modelinin bir türevidir ve finansal raporlama muhafazakârlığı değişkenlerinden biri için Khan–Watts modeli analiz edilmiştir. Birinci aşama analiz çıktıları incelendiğinde, ilk iki modelin açıklayıcılığının daha yüksek, üçüncü modelin ise görece düşük olduğu tespit edilmiştir. McNichols–Wilson modelinin çıktıları, betimleyici istatistiklerle birlikte değerlendirildiğinde, kayıttan silme prosedürünün yeterli seviyede işletilmediği şeklinde yorumlanabilir. İkinci aşama regresyon modelinde konusu kalmayan karşılıklar değişkeninin pozitif ve anlamlı olması, McNichols–Wilson modeline bu değişkenin eklenmesinin modelin açıklayıcılığını artıracak olduğunu göstermektedir. Khan–Watts modelinde asimetrik zamanlılık bağlamında muhafazakârlığı ölçen değişkenlere ait katsayılar ilişkinin yönü açısından teoriye uygun olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durum ikinci aşama regresyonda bu değişkenlerden türetilmiş muhafazakârlık skoruna ait ilişkilerin net bir şekilde ortaya konulamamasının nedeni olarak görülebilir.

İkinci aşama regresyon analizinde, alacak karşılığı açıklayan faktörler üç grupta ele alınmıştır. Bunlar kazanç yönetimiyle ilişkili faktörler, alacak yönetimi ve raporlamasıyla ilişkili faktörler ve ekonomik çevreyle ilişkili dışsal faktörlerdir. Analiz çıktısında, bu faktörleri temsil eden model değişkenlerine ait katsayıların teorik çerçeveye çoğunlukla uyduğu görülmüştür. Bununla birlikte, kazanç eşiği motivasyonlarını ölçen değişkenler istatistiksel olarak anlamlı değildir. Buna göre, Borsa İstanbul şirketlerinin kazanç eşiklerine ulaşmak için alacak karşılıklarını yönettikleri söylenemez. Düşük kazanç düzeyini temsil eden değişkenin katsayısı pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bulgu, şirketlerin büyük ölçüde zarar ettiği dönemlerde alacak tahakkukları üzerinden bilanço rezervleri yaratıyor olabileceğini gösterir. Yüksek kazanç düzeyini temsil eden değişkenin katsayısı pozitif olmakla birlikte anlamlı değildir. Bu değişkenin yorumunda, aşırı kârlı şirketlerin otofinansman yaratacak şekilde alacak karşılığını artırmadıkları söylenebilir.

Regresyon modelinde kazanç yönetiminin genel kapsamındaki göstergesi olan ihtiyari tahakkuklar değişkenine ait katsayı negatif ve anlamlıdır. Alacak karşılıklarındaki ihtiyari kısmın bu değişkenden etkilenmesi, alacak tahakkuk-

larının kazanç yönetiminin bir aracı olabileceğine işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle, McNichols–Wilson modeliyle türetilen spesifik ihtiyari tahakkuklar, genel anlamda kazanç yönetimini yansıtmaktadır. Analiz çıktılarında yer alan kazanç yönetimi vekillerini yorumlarken temkinli olmak gerekir. Çünkü bu değişkenler şirketin finansal durumunu ve alacak yönetimini yansıtan değişkenlere ait bulgularla birlikte değerlendirildiğinde farklı biçimde yorumlanabilir. Örneğin, bazı kazanç yönetimi vekillerinde tespit edilen ilişkilerin esasen finansal performansın alacak karşılığındaki yansıması olabileceği de dikkate alınmalıdır. Model çıktısına göre, finansal sıkıntı ve bilanço karşılıklarının brüt alacaklara oranı arttıkça ve alacak devir hızı azaldıkça alacak karşılıklarının beklenmeyen kısmı artmaktadır. Bu değişkenlerin katsayısı görece büyük ve istatistiksel anlamlılıkları yüksektir. Dayanıklılık sınamalarında bu değişkenlerin önemini koruduğu görülmüştür. Sonuç olarak, alacak karşılığı düzeyine en çok etki eden faktörlerin şirketin finansal yönetim kabiliyeti, alacak portföyünün kalitesi ve alacak yönetiminin etkinliği olduğu gözlenmiştir.

Yöneticilerin finansal raporlama muhafazakârlığı alacak karşılıklarını etkileme potansiyeline sahip bir diğer faktördür. Bunu test etmek için modelde iki ayrı muhafazakârlık ölçümüne yer verilmiştir. Söz konusu değişkenlere ait katsayılar beklendiği üzere pozitifdir. Bulgular, yöneticilerin finansal raporlama muhafazakârlığının alacak karşılıklarında beklentiyi aşan kısmı açıklayan faktörlerden biri olduğu görüşünü desteklemektedir. Modelde kontrol edilen bir diğer faktör bağımsız denetimdir. Analiz bulguları, denetçilerin alacak tahakkuklarının düzeyine duyarlılık gösterdiği ve ihtiyatlı bir yaklaşımla bu durumu görüşlerine yansıttıklarına işaret etmektedir. Diğer taraftan, denetim firmasının büyüklüğü ile ölçülen denetim kalitesi değişkeni istatistiksel olarak anlamlı değildir. Buna göre denetim kalitesinin alacak tahakkuklarındaki ihtiyari kısmı sınırlandırıcı bir etki yaptığı söylenemez.

Çalışmanın sonuçları, alacak karşılıklarının finansal performansı önemli ölçüde etkileme potansiyeline sahip olduğunu fakat amacı dışında kullanımına dair güçlü kanıtlar olmadığını göstermektedir. Bu çıkarımın geçerliliği araştırmada kullanılan model bileşenlerinin kapsayıcılığıyla sınırlıdır. Analizin ilk aşamasında kullanılan model, dönem içinde ayrılan alacak karşılıklarını büyük oranda açıklamaktadır. İkinci aşamada, alacak karşılıklarında tahminden sapan kısmı analiz eden modelin açıklama gücünün yüksek olduğu söylenemez. Buna karşın güçlü bir modelin hata terimleri üzerine inşa edilen ardıl bir model için ulaşılan açıklayıcılık düzeyi yeterli görülebilir. Modelin iyileştirilmesi için alacak yönetimi ve alacak portföyüyle ilişkili değişkenler geliştirmeye açıktır. Örneğin, kredili satışların oranı, alacaklar için alınan teminatlar ve alacak sözleşmelerinin niteliği raporlanan karşılığın düzeyini et-

kiler. Fakat kredili satışlar, teminatlar ve sözleşmelere yönelik finansal tablo dipnotunda yer alan bilgilerin yeterli, yeknesak veya karşılaştırılabilir olmaması analiz için önemli bir faktör olan alacak politikasına ve kalitesine ilişkin bilgilerin birer değişken olarak modele dahil edilmesini zorlaştırmaktadır.

Burada sunulan çalışmada, alacak karşılıklarını açıklayan faktörleri temsilen alternatif değişkenlere yer verilmiş ve böylece araştırılan ilişkilere yönelik daha net çıkarımlara varılması hedeflenmiştir. Ele alınan faktörlerden kazanç yönetiminin etkisi bundan sonra yapılacak çalışmalarda kapsamı genişletilerek araştırmaya açıktır. Örneğin, alacak karşılıklarının dönemler arası kazanç düzeyini dengelemek amacıyla gelir düzleştirme için kullanılıp kullanılmadığı araştırılabilir. Alacaklar karşılıkları özelinde elde edilen buradaki bulguları genel anlamda kazanç yönetimiyle ilişkilendirebilmek için diğer spesifik tahakkuk kalemleriyle birlikte ele almak bütüncül bir sonuca ulaşmayı sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Ahmed, A.S. & Duellman, S. (2007). Accounting Conservatism and Board of Director Characteristics: An Empirical Analysis. *Journal of Accounting and Economics*, 43(2-3), 411-437.
- Arens, A., Elder, R. & Beasley, M. (2012). *Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach* (14th ed), Boston: Pearson.
- Ball, R. & Shivakumar, L. (2006). The Role of Accruals in Asymmetrically Timely Gain and Loss Recognition. *Journal of Accounting Research*, 44, 207-242.
- Basu, S. (1997). The Conservatism Principle and the Asymmetric Timeliness of Earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 24(1), 3-37.
- Beaver, W. H. & Ryan, S. G. (2000). Biases and Lags in Book Value and Their Effects on the Ability of the Book-to-Market Ratio to Predict Book Return on Equity. *Journal of Accounting Research*, 38(1), 127-148.
- Bellikli, U. & Daştan, A. (2021). Accounting Conservatism and Intellectual Capital: Evidence From Turkey with Comparison Models and Sectors. *Ege Academic Review*, 21(4), 333-355.
- Bryan, T. G., McKnight, M. A., & Houmes, R. (2021). Accounting Conservatism or Earnings Management: A Study of the Allowance for Doubtful Accounts. *Corporate Ownership & Control*, 18(3), 175-190.
- Burgstahler, D. & Eames M. (2006). Management of Earnings and Analysts' Forecasts to Achieve Zero and Small Positive Earnings Surprises. *Journal of Business Finance & Accounting*, 33(5-6), 633-652.
- Cassell, C.A., Myers, L.A., & Seidel, T.A. (2015). Disclosure Transparency About Activity in Valuation Allowance and Reserve Accounts and Accruals-based Earnings Management. *Accounting, Organizations, and Society*, 46: 23-38.
- Christodoulou-Volos, C.N. (2020). Allowance for Doubtful Accounts and Earning Management: An Empirical Study of Chinese Listed Companies. *Journal of Finance and Investment Analysis*, 9(3), 51-69.

- Cui, L., Kent, P., Kim, S. & Li, S. (2021). Accounting Conservatism and Firm Performance During the COVID-19 Pandemic. *Accounting & Finance*, 61: 5543-5579.
- DeAngelo, L.E. (1981). Auditor Size and Audit Quality. *Journal of Accounting and Economics*, 3(3), 183-199.
- DeAngelo, L.E. (1988). Discussion of Evidence of Earnings Management from the Provision for Bad Debts. *Journal of Accounting Research*, 26, 32-40.
- Dechow, P., Sloan, R. & Sweeney, A. (1995). Detecting Earnings Management. *The Accounting Review*, 70(2), 193-225.
- DeGeorge, F., Patel, J., & Zeckhauser, R. (1999). Earnings Management to Exceed Thresholds. *Journal of Business*, 72(1), 1-33.
- Feltham, G.A. & Ohlson, J.A. (1995). Valuation and Clean Surplus Accounting for Operating and Financial Activities. *Contemporary Accounting Research*, 11(2), 689-731.
- Francis, J. R. & Krishnan, J. (1999). Accounting Accruals and Auditor Reporting Conservatism. *Contemporary Accounting Research*, 16(1), 135-165.
- Frank, M.M. & Rego, S.O. (2006). Do Managers Use the Valuation Allowance Account to Manage Earnings Around Certain Earnings Targets? *Journal of American Taxation Association*, 28(1), 43-65.
- Ghazali, A.W., Shafie N.A. & Sanusi Z.M. (2015). Earnings Management: An Analysis of Opportunistic Behaviour, Monitoring Mechanism and Financial Distress. *Procedia Economics and Finance*, 28, 190-201.
- Givoly, D. & Hayn, C. (2000). The Changing Time-Series Properties of Earnings, Cash Flows and Accruals: Has Financial Reporting Become More Conservative? *Journal of Accounting and Economics*, 29, 287-320.
- Guay, W. & Verrecchia, R.E. (2006). Discussion of an Economic Framework for Conservative Accounting and Bushman and Piotroski (2006). *Journal of Accounting and Economics*, 42, 149-165.
- Habib, A., Uddin Bhuiyan, B. & Islam, A. (2013). Financial Distress, Earnings Management and Market Pricing of Accruals During the Global Financial Crisis. *Managerial Finance*, 39(2), 155-180.
- Jackson, S.B. & Liu, X. (2010). The Allowance for Uncollectible Accounts, Conservatism, and Earnings Management. *Journal of Accounting Research*, 48(3), 565-601
- Jaggi, B. & Lee, P. (2002). Earnings Management Response to Debt Covenant Violations and Debt Restructuring. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 17(4), 295-324.
- Jones, J. (1991). Earnings Management During Import Relief Investigations. *Journal of Accounting Research*, 29(2), 193-228.
- Joyner, D. T. (2011). A Neural Network Approach to Estimating the Allowance for Bad Debt. [Doctoral Dissertation, Virginia Commonwealth University]. Richmond, Virginia.
- Kasznik, R. (1999). On the Association Between Voluntary Disclosure and Earnings Management. *Journal of Accounting Research*, 37(1), 57-81.
- Khan, M. & Watts, R.L. (2009). Estimation and Empirical Properties of a Firm-Year Measure of Accounting Conservatism. *Journal of Accounting and Economics*, 48, 132-150.

- Kinney, W. & Martin, R. (1994). Does Auditing Reduce Bias in Financial Reporting? A Review of Audit-Related Adjustment Studies. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 13, 149-156.
- LaFond, R. & Watts R.L. (2008). The Information Role of Conservatism. *The Accounting Review*, 83, 447-478.
- Lee, H. & Choi, W. (2016). Allowance for Uncollectible Accounts as a Tool for Earnings Management: Evidence From South Korea. *International Journal of Accounting and Information Management*, 24, 162-184.
- Lennox, C. S. (1999). Audit Quality and Auditor Size: An Evaluation of Reputation and Deep Pockets Hypotheses. *Journal of Business Finance & Accounting*, 26(78), 779-805.
- Marquardt, C. A. & Wiedman, C. I. (2004). How Are Earnings Managed? An Examination of Specific Accruals. *Contemporary Accounting Research*, 21(2), 461-491.
- McNichols, M. & Wilson, G. P. (1988). Evidence of Earnings Management From the Provision for Bad Debts. *Journal of Accounting Research*, 26, 1-31.
- Molina, C. A. & Preve, L. A. (2009). Trade Receivables Policy of Distressed Firms and Its Effect on the Costs of Financial Distress. *Financial Management*, 38(3), 663-686.
- Nelson, M., Elliott, J. & Tarpley, R. (2002). Evidence from Auditors about Managers' and Auditors' Earnings Management Decisions. *The Accounting Review*, 77, 175-202.
- Onay, A. & Benligiray, S. (2021). Denetçi Görüşlerinin ve Denetim Kalitesinin Kazanç Yönetimi ile İlişkisi: Borsa İstanbul Şirketleri Üzerinde Bir Araştırma. In M.N. Seyman, C. Közkurt & A. Dalcalı (Eds.), *ISSRIS'21 Full Papers Book* (pp. 2612-2630), Bandırma.
- Ozili, P. K. (2017). Bank Earnings Smoothing, Audit Quality and Procyclicality in Africa: The Case of Loan Loss Provisions. *Review of Accounting and Finance*, 16, 142-161.
- Palmrose, Z. (1988). An Analysis of Auditor Litigation and Audit Service Quality. *The Accounting Review*, 63(1), 55-73.
- Paul, S. & Boden, R. (2008). The Secret Life of UK Trade Credit Supply: Setting a New Research Agenda. *The British Accounting Review*, 40, 272-281.
- Rippy, J.A. (2017). Is the Character of SEC Comment Letters Relevant to Recipients? Empirical Evidence of Constraining Allowance for Doubtful Accounts. [Doctoral Dissertation, University of Alabama]. Tuscaloosa, Alabama.
- Robb, S.W.G. (1998). The Effect of Analysts' Forecasts on Earnings Management in Financial Institutions. *Journal of Financial Research*, 21, 315-331.
- Saraç, T. B. , İskenderoğlu, Ö. & Akdağ, S. (2016). Yerli ve Yabancı Yatırımcılara Ait Risk İştahlarının İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Sosyoekonomi*, 24(30), 29-44.
- Shumway, T. (2001). Forecasting Bankruptcy More Accurately: A Simple Hazard Model. *The Journal of Business*, 74(1), 101-124.
- Tsipouridou, M. & Spathis, C. (2012). Earnings Management and the Role of Auditors in an Unusual IFRS Context: The Case of Greece. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 21(1), 62-78.
- Wang, R. Z., Hogartaigh, C. O. & Zijl, T. V. (2008). Measures of Accounting Conservatism: A Construct Validity Perspective. *Journal of Accounting Literature*, 28, 1-60.

